

KARACAOĞLAN'IN ŞİİRLERİNDE EDEBÎ SANATLAR

96137

Hazırlayan : Ersin ÖZDEN

Danışman : Yrd. Doç. Dr. Emin KALAY

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Türk Dili ve
Edebiyatı Anabilim Dalı İçin Öngördüğü YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Edirne

Trakya Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Şubat, 2000

Tez Veri Giriş Formu

YÜKSEK ÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: **Konu Kodu:** **Üniv. Kodu :**
Not : Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez yazarının

Soyadı : ÖZDEN **Adı : Ersin**

Tezin Türkeçi Adı : Karacaoğlan'ın Şiirlerinde Edebi Sanatlar

Tezin Yabancı Dildeki Adı : Litrary Arts in Karacaoğlan's Poems

Tezin Yapıldığı

Üniversite:Trakya Üniversitesi **Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü** **Yılı : 2000**

Tezin Türü : Yüksek Lisans **Dili** : Türkçe
Sayfa Sayısı : 93
Referans Sayısı : 8

Tez Danışmanlarının

Ünvanı : Yrd.Doç.Dr. **Adı: Emin** **Soyadı: KALAY**

Türkçe anahtar kelimeler:

- 1-Karacaoğlan
- 2-Sanatlar
- 3-Dörtlük
- 4-Şiir
- 5-Menkıbe

İngilizce anahtar kelimeler:

- 1-Karacaoğlan
- 2-Arts
- 3-Quatrain
- 4-Poem
- 5-Legend

Tarih :

İmza :

E. Özden

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Bu çalışma jürimiz tarafından Türk Dili Edebiyatı Ana bilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri :

Başkan : Prof. Dr. Hidayet Kemal BAYATLI

Üye : Prof. Dr. İlker ALP

Üye : Yrd. Doç. Dr. Emin KALAY

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen Öğretim Üyelerine ait olduğunu onaylarım .

...../...../19.....
Doç. Dr. Cevat CELEP

ÖZET

Bu çalışmada Halk Edebiyatı'mızın en büyük şâirlerinden olan, 15.-17. yy. arasında yaşadığı düşünölen Karacaoğlan'ın hayatı, edebî şahsiyeti ve şiirlerindeki edebî sanatlar ele alınmıştır.

Karacaoğlan samimi, coşkulu, renkli ve kolay anlaşölan şiirleriyle yaşadığı dönemde ve sonraki dönemlerde çok büyük şöhret kazanmış ve şöhreti oldukça geniş bir alana yayılmıştır. Daha hayatta iken kendisi hakkında menkıbeler teşekköl etmiş, pek çok halk şâirinin yetişmesine de ilham kaynağı olmuştur.

Çalışmamızda Karacaoğlan'ın şiirinde geçen on yedi sanat hakkında bilgi verilmiş ve eser taranarak bu sanatların bulunduğu örnek mısra ve dörtlükler gösterilmiştir.

Anahtar Kelimeler:

- 1) Karacaoğlan
- 2) Sanatlar
- 3) Dörtlük
- 4) Şiir
- 5) Menkıbe

SUMMARY

In this study, Karacaoğlan who was one of the outstanding poets in the Folk Literature and lived between 15. and 17. centuries whose life, literary character and literary arts of his poems were searched.

With his colourful, enthusiastic, sincere and comprehensible poems, he had a great fame during his period and it went on later periods and also it spread all over the country. While he was living, legends were written about him and also he inspired to bring up lots of folk poets.

In our study, the 17 arts, passing in the Karacaoğlan's poems were examined; the line and quatrains which these arts involve, were studied by scanning the work in which the poems were collected.

Key Words

- 1) Karacaoğlan
- 2) Arts
- 3) Quatrain
- 4) Poem
- 5) Legend

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	v
GİRİŞ	1
KARACAOĞLAN	1
ŞÖHRETİ VE TESİRİ	3
ŞİRLERİ	4
EDEBÎ SANATLAR	9
1. HÜSN-İ TALİL	9
2. İNTAK	11
3. İRSAL-İ MESEL	12
4. İSTİÂRE	14
4.1. Açık İstiâre	14
4.2. Kapalı İstiare	18
5. İSTİFHAM (SORU)	19
6. MECAZ	46
7. MÜBÂLAĞA	53
8. NİDÂ (ÜNLEM)	57
9. TEKRİR	60
10. TELMİH	61
11. TEMENNÎ	63
12. TENÂSÜP (MÜRÂAT-I NAZİR)	69
13. TEŞBİH	70
14. TEŞBİH-İ BELİĞ	75
15. TEŞHİS	82
16. TEZAT	87
SONUÇ	91
KAYNAKLAR	93

ÖNSÖZ

Edebiyat tarihimizde bir çok şâheser ve bu şâheserleri meydana getiren müstesnâ kişiliklerle karşılaşmak mümkündür. Türk halk şiirinin, vücuda getirdiği eserlerle uç bir şahsiyeti hüviyetinde olan Karacaoğlan da edebiyatımızda önemli bir yer işgal etmektedir. Onun şiirlerinin bütün yönleriyle tetkiki bizce yoğun bir araştırmayı ve kayda değer bir çalışmayı gerektirir. Bu sebeple Karacaoğlan'ın şiirinde önemli bir yer tutan ve şiirlerinin özünü teşkil eden edebî sanatların incelenmesinin de faydalı bir çalışma olacağını düşünmekteyiz. Bu düşüncelerle hazırlamış olduğumuz çalışmamız onun anlaşılamayan bir çok gizli edebî özelliğini de gün yüzüne çıkaracaktır.

Güzel sanatların her bir dalının ayrı malzemesi vardır. Bunlardan edebiyatın malzemesi dildir, kelimelerdir. Dildeki kelimeler ya günlük konuşmada ya ilmî eserlerde ya da edebî eserlerde karşımıza çıkarlar. Bizim yoğunlaşacağımız bölüm edebî eserlerde karşımıza çıkan kelimelerin tetkiki üzerine olacaktır.

Edebî eserlerde dil, itinâ ile seçilerek kullanılır. Bu alanda bir edebî faaliyet ve edebî sanatların kullanılması bahis konusudur. Karacaoğlan, edebî sanatları sanat yapmak kaygısıyla değil, ifadesini tam olarak verebilmek için bazen hiç farkında olmadan kullanmıştır. Bu yüzden de hiçbir zaman yapmacılığa düşmemiş, şiirleri sade, tabii ve anlaşılır olmuştur. İncelemiş olduğumuz şiirlerin tamamı Engin Yayıncılık tarafından hazırlanan "Karacaoğlan'ın Yaşamı-Sanatı-Yapıtları" isimli kitaptan alınmıştır.

Karacaoğlan'ın şiirlerindeki edebî sanatları incelerken bizim başvurduğumuz metot, her edebî çalışmada olduğu gibi metin üzerinde yoğunlaşmak ve metinden hareketle ortaya çıkan neticeleri yazıya dökmek şeklinde olmuştur.

Çalışmamızın başında Karacaoğlan'ın hayatı ve edebî kişiliği hakkında bilgi verilmiştir. Çünkü Karacaoğlan'ın edebî kişiliği ve yaşantısı çok açık bir şekilde şiirlerinde kendisini göstermektedir. Daha sonra şiirlerinde bulduğumuz edebî sanatların tanımları ve her tanımın arkasından o sanatın geçtiği mısra veya dörtlükler şiir numarası ve sayfa numarası belirtilerek ele alınmıştır.

Çalışmam esnasında teşvik ve yardımlarını gördüğüm, karşılaştığım sıkıntıların halinde rehberliğini esirgemeyen değerli hocam Yard. Doç. Dr. Emin Kalay'a teşekkürü bir borç bilirim.

Ersin ÖZDEN

Edirne, 1999



GİRİŞ

KARACAOĞLAN

Anadolu'nun Suriye komşusu Güney vilayetlerinde ve Türkmen oymakları arasında hâlâ eserleri ve menkabeleri yaşayan, şiiirlerine 17. asırdan beri yazılmış eski mecmualarda daima rastlanan bu meşhur halk şâirinin hakkındaki bilgiler çok az ve şüphelidir.¹

Ahmet Kutsi Tecer, 10.12.14 sayılı ve 1964 tarihli İstanbul Dergisi'nde Karacaoğlan'ın 15. yy.'da yaşamış olabileceğini ileri sürmüş ve şu delillere dayanmıştır:

1546 yılında tamamlanmış olan Latifi Tezkiresi'nde Nâimî-i Hamidî'den nakledilen şu beyit vardır:

En ehli yeğ görür ma'na yüzünden
Kar'oğlan türküsün şâir sözünden

Bu beyitte, türkülerinin sade dilli ve açık manalı oluşu ile eğlenilen Kar'oğlan adlı şâir aslında Karacaoğlan'dır. İsmi vezin zoru ile kısa yazılmıştır. Bu beyit, şâirin daha 16. yy. başlarında Divan şâiri Nâimî-i Hamidî'yi kışkandıracak şöhrette olduğunu gösterir.

Tecer'in Topkapı Sarayı Kitaplığı'nda gördüğü bir yazma eserde ise Karacaoğlan'ın adı açıkça zikredilmiştir. Bu yazmada III. Murad'ın 1592'de yaptırdığı ünlü sünnet düğünü dolayısıyla padişaha sunulan canlı bir dağ ve kır maketinin minyatürü görülmektedir. Çobanların koyun güderken kaval çaldıkları, köylülerin çift sürerken "Kimi Karacaoğlan türküsü söyleyerek gönül eğlendirir" oldukları bu minyatürü izah

¹ Prof. Dr. M. Fuat Köprülü, (1962): *Türk Sazşâirleri*, Milli Kültür Yayınları, Türk Dili ve Edebiyatı Serisi, Ankara: s.317.

eden sayfada yazılı bulunmaktadır. Bu minyatür ve açıklama, Karacaoğlan'ın daha 16. yy. ortalarında köylüler arasında ne derece tanındığını gösterir.

A. Kutsi Tecer, Âşık Ömer'in:

Karacaoğlan ise eski meseldir
Ezgisi çağrılır hayli keseldir
Biz şâir saymayız öyle OZAN'ı

deyişini de bir delil olarak alır. Buna göre Âşık Ömer, Karacaoğlan'ı çok eski geleneğe bağlı, modası geçmiş bir şâir saymaktadır.²

Ahmet Kabaklı ise, Karacaoğlan'ın duru üslubu, halk zevkine bağlı mecazları ile 17. yy. şâiri olamayacağı 15.-16. yy.'larda yaşamış olabileceği düşüncesindedir.

Fuad Köprülü'ye göre ise;

Karacaoğlan 17. asrın ikinci yarısında şöhret kazanmış bir sazşâiridir. Güney illerimizde halk arasında hâlâ yaşayan bazı rivayetlerde ve bazı şiirlerde onun hicrî 1015 (M.1606)'da doğmuş ve hicrî 1090 (M.1679) yahut hicrî 1100 (M.1689)'da ölmüş olduğu söylenmektedir.

Köprülü, diğer bir delil olarak şâirin eserlerine, 17. asır sazşâirlerinin manzumelerini ihtivâ eden mecmualarda rastlanmasını göstererek, "Bu asrın Kâtibî, Gevherî, Âşık Ömer, Kayıkçı Kul Mustafa, Kul Oğlu, Öksüz Dede Gedâ Muslu, Gedâyî gibi meşhur sazşâirlerinin eserlerini ihtivâ eden mecmualarda Karacaoğlan'ın şiirlerine de rastlanmaktadır." der. Ve ayrıca yine Âşık Ömer'in Şâirnâme adlı uzun manzumesinde Karacaoğlan'a karşı tazyîfkâr bir eda kullanmasını Karacaoğlan'ın 17. asırda yaşadığına bir delil saymaktadır.

Köprülü, bütün bu delillere en kuvvetli ilave olarak şâirin eserlerindeki üslup ve edâyı gösterir. Şâirin bir manzumesinde Köroğlu ve Ayvaz'dan bahsetmesi, birçok manzumelerinde yukarıda adı geçen şahsiyetlerin tesirinin görülmesi bu delili kuvvetlendirir.

² Ahmet Kabaklı, (1985): *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, Büyük Eserler Dizisi, İstanbul: s.673.

Karacaoğlan'ın nerede doğduğunu kesin olarak söylemek mümkün değildir. Bu konuda çeşitli rivayetler vardır. Bir rivayete göre, Bahçe kazasının Farsak karyesinde hâlâ yaşayan Sailoğlu ailesine mensup olduğu söylenmektedir. Başka bir rivayet ise Kozan'a bağlı Feke kazasının Gökçe köyünden olduğunu söyler. Barak Türkmenleri Karacaoğlan'ın kendi aşiretlerine mensup olduğunu söylerler. Hatta W. Radlof tarafından neşredilen bir menkabe onu Belgrad'lı olarak gösterir. Bu kadar ünlü bir şahsiyetin çeşitli memleketler tarafından benimsenmiş olması tabiidir.

Hayatı ve çevresi hakkında sağlam belgeler olmadığına göre bunları kendi şiirlerine bakarak çıkarmak gerekir. Şiirlerinde geçen yer adlarına, töre ve adetlere, kullanılan deyim ve sözlere, tasvir edilen sevgililerin giyim, kuşamına bakarak Karacaoğlan'ın Güney Anadolu'da ve özellikle Toroslu Türkmenler arasında doğup yaşamış, ömrünün büyük kısmını oralarda geçirmiş bir şâir olduğu anlaşılmaktadır. Hemen hemen bütün Anadolu'yu, hatta Suriye, Mısır ve Rumeli'yi dolaştığı yine şiirlerinde bellidir.³

ŞÖHRETİ VE TESİRİ

Zamanında, yaşadığı muhitte ve Osmanlı memleketlerinde büyük bir şöhret kazanan Karacaoğlan'ın şiirlerine 18. ve 19. asırlarda yazılmış mecmualarda bile rastlanmaktadır. Gerek muasırlarının, gerek sonraki asırlarda yetişen sazşâirlerinin ona nazireler söyledikleri görülmektedir. Âşık Ömer ve Gevherî gibi iki büyük sazşâirinin kendilerinden evvel şöhret kazanmış olan Karacaoğlan'dan az çok etkilendikleri muhakkaktır. Âşık Ömer'in Karacaoğlan'ı modası geçmiş ve kıymetten düşmüş gibi göstermeye çalışması onun şöhretini etkilememiştir. Zaten klasik şâirleri kuvvetle taklit eden Âşık Ömer'in, halk zevkini kendisinden çok daha saf bir şekilde muhafaza eden büyük sazşâirini küçük görmek istemesi normaldir.

Fakat Âşık Ömer ile Gevherî'den sonra diğer sazşâirleri arasında klasik edebiyat etkisinin büyük bir kuvvetle artmasına rağmen Karacaoğlan halk arasındaki kıymetini asla kaybetmemiştir. Aksine bu kıymet artmış Güneydoğu illerinde, Türkmen aşiretleri

³ Kabaklı, (1985): 674.

arasında onun tarihi şahsiyeti süratle unutulmuş ve Köroğlu, Âşık Kerem gibi hakkında türlü türlü menkabeler teşekkül etmiştir.

Karacaoğlan'ın halk zevkine uygun ve klasik edebiyat tesirinden uzak eserleri daha hayatında Rumeli serhadlerine kadar yayılmış, Âşık Ömer, Gevherî başta olmak üzere Âşık Hasan, Âşık İsmail ve daha birçok şâirler tarafından nazireler yazılmıştır. 18. asra ait bazı cönklerde onun bazı manzumelerinin çeşitli makamlarda bestelenmiş olduğu görülmektedir. Bu şöhretin şarka doğru yayıldığını gösteren deliller de vardır. Fakat Karacaoğlan'ın menkabeleri Köroğlu ve Âşık Kerem menkabeleri kadar yaygın olmayıp sadece Güney illerinde yerli rivayetler halinde devam etmiştir.

18. ve 19. asırlarda yine o sahalarda yetişen Gündeşlioğlu, Dadaloğlu, Deli Boran, Beyoğlu gibi sazşâirleri üzerinde Karacaoğlan'ın tesiri çok kuvvetlidir. Yine Anadolu'nun başka sahalarında yetişmiş Hezârî, Ruhsâtî, Vahdetî, Hüdâverdi, İrfânî, Hâkî gibi bir takım şâirler üzerinde de onun tesiri açık bir şekilde görülmektedir.⁴ 18. ve 19. asırda Osmanlı İmparatorluğu'nun çeşitli kültür merkezlerinde sazşâirleri üzerinde klasik şiirin etkilerinin artması Karacaoğlan'ın tesirini epeyce azaltmıştır. Fakat bu cereyandan uzak kalan köyler ve aşiretler arasında Karacaoğlan'ın şöhreti devam etmiş ve şiirleri mukaddes bir emanet gibi nesilden nesile aktarılmıştır.

ŞİİRLERİ

Yunus Emre'nin havasını taşıyan bir kaç mistik şiiri, "Beş vaktini komayıp kılan öğünsün" mısramın yer aldığı, "Gittiğimiz yollar din İslâm yolu" deyişinin bulunduğu, Molla Hünkâr'dan, Hacı Bektaş'tan, Börklü Dede'den söz eden bir takım az sayıda şiirleri bir yana bırakılırsa, Karacaoğlan'ın bütün deyişleri aşk ve tabiat üzerinedir, denilebilir.

Karacaoğlan'ın şiirlerinde ala, kara, kömür veya hüma gözlü, kara, eğrice yay, hilâl, yıkık sırma kaşlı, sırma ve ok kirpikli, ispir balaban ve ceylan bakışlı, inci sedef dişli, ak alınlı, bal veya sultânî kiraz dudaklı, ağca, gül veya ay yüzlü, çifte benli, zülfüne gerdana tarayışlı, siyah zülüflü, top perçemli, top top eğriceli, mor belikli, ak gerdanlı,

⁴ Köprülü, (1962): 324.

Habeş benli, gerdanı bir karış püskürme benli, kıl ördek boyunlu, tavus kuşu gibi göğsü nakışlı, uzun orta veya usul boylu, selvi gibi nazlı salınışlı, tülü maya yürüyüşlü, güvercin duruşlu, keklık sekişli, güvercin topuklu, ince belli, kumru sesli, elleri kınalı, yayla çiçeği kokuşlu, petekteki bala benzeyen güzeller, ay ile bahsetmiş, gün ile doğan, arıların balı, hasbahçenin gülü kızlar, tasta şeker şerbeti ya da süzölmüş bala benzetilen gül yüzlü, kuğu salınışlı gelinler, kırmızı, al önlükleri, yeşil kara donları, aksavay kutnu gömlekleri, ak dülbent, mavi yazmaları, basma, ipek al benekli keten entarileri, ibrişim, şal kuşakları, altın kemer ve küpeleri sarı akik hatem yüzükleri, altın burma bilezikleri, gümüş halhalları, kadife şalvarları, Lâhur şalları, tül elbiseleri, sarı mes ve çizmeleriyle, altın çelengleriyle yer alırlar.

Bu gelin ve kızların adları Ayşe (Eşe ve Eşşe), Döndü, Döne, Düriye, Benli Cennet, Elif, Esmâ, Hasanbal, Hatice, Emine, Fadime, Hörü (Huriye), Leylâ, Meryem, Mihriban, Şerife, Şirin, Zeliha, Sultan Hanım'dır. Bunlar arasında Afşar, Yörük ve Türkmen güzellerinin, Mahmut Bey'in kızının, Erciyes eteklerindeki Elif adlı küçük gelinin başka bir yeri vardır.

Şâirin arada bir Ermeni, Gürcü, Kürt, Rum ve sarışın Frenk güzellerinden ve özellikle Arap gelin ve kızlarından bahsettiği görülür. Ama o, çoğunca, gurbet elde kendi yurdunu aradığı gibi, kendi soyundan gelen güzelleri de hasretle anar, onları ibrişim halı dokurken, pınar başında su doldururken, yayık yayarken anlatır, gönlünü o güzelden bu güzele geçirirken;

“Âleme sultansın, vezirsin kendin,
Gönül sana akıl erdiremedim”

diye bazen gönlünden şikâyet ettiği de olur.

Sayıcı az da olsa Karacaoğlan'ın devrinden, bazı kimselerin davranışlarından yakındığı didaktik şiirleri de vardır.

Birkaç şiirinde de eli bazlı, sırtı kürklü Afşar ve Akkoyunlu beğlerini yitilediği de görülür:

“Yiğit olan yiğit dağdır, kal'adır”

“Yiğit yiğidin kardaşı
At yiğidin öz kardaşı”

Elleri koynunda boş yere dolaşan yiğitlere ise sorar:

“Yiğit mağrur gezmek ile beğ m'olur”

Aslında Karacaoğlan'ın şiirlerini, kıcılı boranlı, soğuk karlı dağları, etekleri ormanlı, tepeleri çıplak yüceleriyle, ala bulutu, sulu sepkeni, mor sünbüllü, yeşil ardıçlı, reyhan, sarı çiğdem, leylak, gül, lâle, menekşe, nergislerin, kokulandırdığı tomurcuk güllü bağlarıyla, kekik kokulu, çakır dikenli, kara çalılı yeşil ovaları, ılgıt ılgıt eser seher yelleri, yaz-bahar aylarında arap atlarının, top kara zülüflü tülü mayaların, akca ceranların, emlek kuzuların dönüp dolandığı al kınalı keklüklerin, çakır doğanların, yavru şahanların, telli turnaların, gözleri kanlı üveyklerin, kırlangıçların, turaçların konup geçtiği ovaları, yaylayarıyla, sığınların, ördeklerin, sunaların, gözleri dumanlı ağca kuğuların salınıp yüzdüğü gölleri, kumruların, garib bülbüllerin öttüğü yeşil bahçeleri, akarsuları ile Anadolu bir baştan öte başa kaplar.

Şâir Aydın turuncu, Alyusuf ayvası, Gürün alması, Sultanî kirazi, portakalı, fındığı, fıstığı, bademi, balı, kaymağı ile bu toprakların betini bereketini dile getirir. Bütün bu güzellikleri, sevdiklerinin güzelliklerini anlatmak için bol bol kullanır.

Bir yandan o ilden bu ile, o köyden bu köye, ovadan yaylaya, yüceden ingine yok yoksul gezinirken, bir taraftan da tarifsiz bir gönül zenginliğinin ifadesi olan şiirler söyleyen şâirimiz, kendisi için;

“Yüce dağda bir bölücek kar idim
Garbi değdi erim erim eridim”

diyecek kadar alçak gönüllüdür.

Karacaoğlan şüphesiz usta bir şâirdir. Deyişlerinden anlaşıldığına göre epeyce tahsil de görmüştür. Hece vezninin 11 ve 8'li kalıplarıyla şiir söylemiştir. Koşma, varsağı, semai, destan ve türküleri vardır.

Karacaoğlan'ın dili, güneydoğu Anadolu'da o çağda kullanılan günlük konuşma dilidir. Arapça ve Farsça kelimeler sayıca az, fonetikleri çoğunlukla bozuktur. Şâir, halk

şairinin geleneksel yarım kafiye düzenine uymuştur. Vezin icabı bazı hecelerin düştüğü görülür: “Gamz' okun = Gamze okunu” yerine, “ağz' yukarı = ağzı yukarı”, derdl' olmadan = dertli olmadan”, “asır m'azdı = asır mı azdı”, “gölg' olan = gölge olan” gibi.

Süsten uzak, akıcı, üzerinden yüzyıllar geçse de eskimeyen rahat ve açık bir üslubu vardır. İçten ve özden söyleyişi, onu Yunus Emre gibi, halk edebiyatımızın en ünlü ustalarına yaklaştırmıştır. Anadolu Türkleri onunla mutlu günlerini seslendirip neşelendikleri gibi, hasta olduklarında da “Üstüme bir Karacaoğlan okuyuverin!” diyecek kadar şifa verici saymışlardır. Karacaoğlan'ın büyük tesiri, 19. yy.'da biri Yozgat'ta, diğeri güney Anadolu'da Küçük Karacaoğlan diye anılan iki adaşının yetişmesinde de rol oynamıştır.

Ayrıca son yıllarda bazı kimseler Karacaoğlan adını kullanarak şiir yazmışlardır. Örnek olarak Karacaoğlan mahlaslı bir yiğitlemede Hasandağı şöyle dile getirilir:

“Esen Dağı da yiğitlerin obası
Kızıl atlas da giydikleri libası
Demir yürekli, tunç bilekli babası
İnin turnalar hoş yayladır Türkeli

Hasan Dağı'nın gümüştedir taşları
Türk mayasının hilâl hilâl kaşları
Kızılırmak'tır yiğit sınır başları
İnin turnalar hoş yayladır Türkeli

Kazovası'nda da sürüleri yayılır
Cümbüş dernekleri her dereye duyulur
Alay düzmüş hep dilberler sayılır
İnin turnalar hoş yayladır Türkeli

Karacaoğlan gezer ilden bir ile
Garib bülbül de konar gülden bir güle
Destan olup düştüm dilden bir dile
İnin turnalar hoş yayladır Türkeli

Karacaoğlan'ın Şirleri için elde bulunan en güvenilir kaynak hiç Őpbesiz cnklerdir. Ancak cnkler de çoğunlukla szli kaynağa dayanırlar. Bu bakımdan gerek cnklerdeki, gerekse ağızdan ağıza söylenegelen Karacaoğlan Şirleri günümüze oldukça değişik Őekillerde aksetmiŐlerdir. Çoğunlukla iki Şirin birleŐtirilip bir deyiŐ yapıldığı, bir kısmının da dilden dile geçerken az çok deđiŐtirildiđi, söyleyenin kattıklarıyla aynı Şirin bir çok varyantının meydana geldiği görülmektedir.⁵



⁵ Müjgan Cunbur, (1973): *Karacaoğlan*, Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yayınları, Ankara: s.14-17.

EDEBÎ SANATLAR

1. HÜSN-İ TA'LİL

Anlatıma incelik, hoşluk katmak amacıyla bir gerçek olayın oluşunu, aslından daha değişik hayâlî ve şâirce, kesin bir sebebe dayandırılması sanatıdır.⁶ Kısaca güzel sebep bulma sanatı da diyebileceğimiz bu sanat ile tecâhül-i ârif sanatı arasında bir münasebet vardır. Eğer sanatkârın gösterdiği sebep, gerçek sebeplerden biri ise, bu sanat hüsni ta'lil olamaz. Hüsni ta'lil sanatında ortaya konan şâirâne sebep, kesin olarak ifade edilmelidir. Ancak bazı hallerde kesinlik bulunmamasına ve soru ile tereddüt ifade olunmasına rağmen, aslında şâir kesin sebebi sorduğu sorunun içerisine yerleştirmektedir.⁷

“İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye” (s.93-11)

“Sende yaylayan güzelin
Yanakları ağ olma mı?” (s.96-14)

“Usta kuyumcular eğmiş
Yârin hilal kaşlarını” (s.101-19)

“Kızlar gitti diye pınar ağladı” (s.203-118)

“Bülbül havalanmış yüksekte uçar
Has bahçe içinde gülüm var deyî” (s.281-194)

⁶ M. Orhan Soysal, (1987): *Edebi Sanatlar ve Tanınması*, Alemdar Matbaası, İstanbul: s.25.

⁷ Tahir Üzgör, (1983): *Edebiyat Bilgileri*, Veli Yayınları, İstanbul: s.346.

“Ördeği gülmeyen göller perişan” (s.360-272)

“Ala gözlerini sevdiğim dilber

Dikerler ağacı dal benim için” (s.384-297)

“Aşam dedim aşamadım başından

Yağıyor yollara kar benim için” (s.384-297)

“Bülbül öter gonca gülün aşkına” (s.389-302)



2. İNTAK

Konuşma yeteneği olmayan varlıkları konuşurma sanatıdır. Her intak sanatının yapıldığı yerde bir teşhis sanatı da bulunur; ama her teşhisin yapıldığı yerde intak olmayabilir.⁸

“İncecikten bir kar yağar
Tozar Elif Elif diye” (s.93-11)

“Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye” (s.93-11)

“Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye” (s.93-11)

“Akça ceran kurtulmuş da tazıdan
Kaldırılmış başımı çöl diye diye” (s.224-138)

“Ötüşür bülbüller gel deyi deyi” (s.282-195)

“Soğuk sulu yaylalarım kal demiş” (s.495-408)

⁸ Soysal, (1987): 29-30.

3. İRSAL-İ MESEL

Bir düşüncüyü ispatlamak ve inandırmak için ünlü şâir ve yazarlardan örnek sözler, vecizeler ile atasözleri söyleme sanatıdır.⁹

- “Yiğit yiğide yad olmaz
İyilerde ham süt olmaz
Bin kaygı bir borç ödemez” (s.83-1)
- “Sağlıktır her işin başı” (s.83-1)
- “Sağlıktır cihanın varı” (s.91-9)
- “Kara çalıda gül bitmez
Karga bülbül olup ötmez” (s.102-20)
- “Aşnasın ağlatan gülmez
Giyim ile merdan olmaz” (s.108-26)
- “Kış gününde güller bitmez
Dalında bülbüller ötmez” (s.113-31)
- “Güz gününde av avlanmaz
Yaz gününde at bağlanmaz” (s.113-31)
- “Taş düştüğü yerde ağır” (s.123-41)
- “Pir olmayan aşka gelmez
Koç olmayan kurban olmaz
Yalnız taşla duvar olmaz” (s.128-46)
- “Ağzı açık namertlere
Yiğit sırrın açmak olmaz” (s.184-100)
- “Ufacık taşınan kule yapılmaz” (s.199-114)

⁹ Soysal, (1987): 30.

“Kısmetin var ise gelir Yemen'den
Kısmetin yoğ ise ne gelir elden” (s.241-154)

“Ağacın iyisi özünden olur
Yiğidin iyisi sözünden olur
El için ağlayan gözünden olur” (s.322-235)

“İnsanın kötüsü iyilikten bilmez
Kursaksıza öğüt versen de almaz
İnsan çiğ süt emmiş itimat olmaz
Kapıda hizmetkar kulundan sakın” (s.371-284)

“Alim olan kulak verir va'zlara
Cahil olan sohbet katar sazlara” (s.451-364)

“Altuna batırırsan iy'olmaz kötü
Aslı ham demirden cevherdar olmaz” (s.514-428)

4. İSTİÂRE

Teşbih-i belîğ sanatında iki ana unsur vardır. Bir teşbih-i belîğde bulunan iki unsurdan sadece birisi ile yapılan benzetmeye istiâre denir. Yani istiârede ya benzetilen veya kendisine benzetilen bulunur. O halde, açık istiâre ve kapalı istiâre olmak üzere iki çeşit istiâre bulunmaktadır.¹⁰

4.1. Açık İstiâre

Yalnız kendisine benzetilenin bulunduğu teşbihlere açık istiâre denir. Meselâ “Arslanlar geçiyor” cümlesinde cesaret, yiğitlik veya kazandıkları bir büyük başarıdan dolayı bir kısım insanlar, arslanlara benzetilmiştir ve sadece kendisine benzetilen bulunduğundan dolayı bir açık istiâre yapılmıştır.¹¹

“Bir yavrucuk katamadım” (s.85-3)

“Bir küçücük ceran geldi” (s.85-3)

“Sunam seni çok severim” (s.89-7)

“Yavru turuncun düşüyor

Koynundan haberin var mı?” (s.98-16)

“Severim seni billahi

Seher yıldızı ülker yıldızı” (s.106-24)

“Boynu yeşil gövel ördek” (s.109-27)

“Behey yeşil donlu melek” (s.111-29)

“Balaban uçurdum gölden

Tor şahin kaçırdım koldan” (s.112-30)

“Bre afet sürdür atın” (s.115-33)

¹⁰ Üzgör, (1983): 362.

¹¹ Üzgör, (1983): 363.

- “Hûblar yanağına sokar” (s.117-34)
- “Ala gözlü nazlı suna” (s.132-50)
- “Sakın hey hünkarım sakın” (s.138-56)
- “Sakın benli peri sakın” (s.139-57)
- “Baktım koynunda gülleri” (s.147-65)
- “Gün vurdukça şavkın düşer” (s.148-66)
- “Bindirdiler cansız ata” (s.156-73)
- “Saza ceran geldi bugün” (s.157-74)
- “Turnam yavrusun aldırılmış” (s.164-81)
- “Gidiyorum yedi benli ceranım” (s.195-110)
- “Sanın akça ceran bir çölde gezer
San kınalı keklik indi pınara” (s.203-118)
- “Aşnası kötüdür ceylana yazık” (s.205-120)
- “İndirdiler seni yüksek havadan
Gözleri dumanlı kuğu olsan da” (s.212-127)
- “Bozarım bin yıllık koru olsan da” (s.213-128)
- “Kuğuya benzettim göller içinde” (s.216-130)
- “Selviye benzettim dallar içinde” (s.215-129)
- “Kuzum kime eden sen bu nazları” (s.223-136)
- “Ne huri, ne melek belki perisin” (s.226-140)
- “Elvan elvan güllü yeşil korusun” (s.226-140)
- “Kalsın sana top zülüfü burmalı” (s.237-150)
- “Hani usul boylu sunam gelmedi” (s.251-164)
- “Koynunda beslenen ayvayı nari” (s.253-166)

“Bir çift keklik gördüm sıra çekilmiş” (s.277-190)

“Şan alsın da dostun bahçesi bağı
Derilmiştir gülü geçmiştir çağı” (s.288-201)

“Zülfü perişanım kal melil melil” (s.301-214)

“Bağırın çağırın aciz bülbülüm
Ne kadar bağırsam duymuyor gülüm” (s.307-220)

“Elimden aldırıldım bir selvi dalı” (310-223)

“Dostun bahçesine yad eller dolmuş
Gülünü toplarken fidanın kırmış” (s.314-227)

“Yapılmış yuvadan yavrum uçurdum” (s.316-229)

“Gökte melek yerde hüma yavrusu” (s.319-232)

“Şeftalini derde derman dediler” (s.319-232)

“Gülü verdim gelmez benim yanıma” (s.327-240)

“Bir şahin avlayan bazım var benim” (s.328-241)

“Yüce dağ başında bir top kar idim
Yağmur yağdı rüzgar esti eridim” (s.337-250)

“Sarrafınım kıymetini bilirim
Sen bir bezirgansın bac'ın alırım
Benzime düşmüştür ayva güzeli” (352-265)

“Asilzade aslı huridir kendi” (s.358-271)

“Korkmaz kara kuştan serbestçe gezer” (s.362-275)

“Gövel ördek gölden uçtu sabahtan
Al giyinmiş de çiçekler sokunmuş
Ala güneş gibi doğdu sabahtan” (s.363-276)

“Seni bana yeşil ördek dediler” (s.365-278)

“Viran oldum mor sümbüllü bağ iken” (s.367-280)

Yaz bahar ayında bir od verdiler

Yandım gittim ala karlı dağ iken” (s.367-280)

“Karac'oğlan der ki ey mah-ı mestim” (s.385-298)

“Yâr koynunda bir çift suna beslenir” (s.389-302)

“Yüzüne dökülmüş altun sırması” (s.399-312)

“Gözleri sürmeli ceran yavrusu” (s.407-320)

“Bilmem boz geyiktir bilmem ala ceran” (s.436-349)

“Ben bir bezirganım oldum esiri” (s.438-351)

“Üç kumrudur su başında ötüşür” (s.453-366)

“Arı konar ak gerdandan bal alır” (s.454-367)

“İki güzel birbirine düşesi

Biri güldür biri gül menevşesi” (s.477-390)

“Dostumun bağına girip derdiğim

Lale midir sümbül müdür gül müdür” (s.485-398)

“El uzatman benim gonca gülüme” (s.506-419)

“Eninde sonunda ağaçtan ata

Binmeyince gönül yârdan ayrılmaz” (s.512-426)

“Selvi sunam gibi gül fidan olmaz” (s.515-429)

“Sevdiğim göğsünde dört nişan gördüm

Bir alma bir ayva bir nar bir kiraz” (s.516-430)

4.2. Kapalı İstiare

Yalnız benzetilenin bulunduğu benzetmelere kapalı istiâre denir. Her kapalı istiâre ile birlikte daima bir teşhis sanatı da vardır. Ancak, bu teşhisin varlığının ifade edilmesi gereksizdir. Bu şekilde bir teşhisin açık istiârelerde de bulunduğu söylenebilir.¹²

“Kızlar gitti diye pınar ağladı” (s.203-118)

“Yüceden mi geldin sen seher yeli
Söyle dostum kapılarda gezer mi?” (s.262-175)

“Bir bölük turna da havada uçar
İner engininden bir bâde içer” (s.296-209)

“İmana gel kanlı gurbet imana” (s.372-285)

“Türlü libas giymiş yüzü dağların” (s.378-291)

“Açılmış goncası gülü Zeyneb'in” (s.383-296)

“Yâre selâm söylen seher yelleri” (s.404-318)

“Çukurova bayramlığın giyerken
Çıplaklığın üzerinden soyarken
Şubat ayı kış yelini kovarken” (s.429-342)

“Rüzgar eser dallarımız atışır
Ören yerler bu bayramda pek üşür
Sünbül niçin yaşlı bakışır dağlar” (s.429-342)

¹² Üzgör, (1983): 364.

5. İSTİFHAM (SORU)

Dikkati daha fazla çekmek amacıyla, bir şeyi zihin veya duygu olarak öğrenmek için sorularak yapılan sanattır.¹³

Sormak, bir şeyi zihnen öğrenmek istemek demektir. İstifham sanatı, hem bu manada, hem de dikkati daha fazla çekmek için, anlatılmak istenen fikri soru şeklinde söylemek gayesiyle kullanılır. Tecâhül-i ârif sanatı da bir çok defa bu şekilde yapıldığı için, yanlış olarak, onun hakkında da kullanılır. İstifham sanatı dilimizde (mi) soru edatı ile yapılır. Ancak Âzerî lehçesinde, biraz da Farsça'nın tesiri ile olsa gerek, soru edatı getirilmeden yapılan bir istifham şekli de vardır. Batı Türkçesi'nde de bilhassa konuşma dilinde bu şekilde, soru eki olmadan, sadece vurgu ile yapılan istifhamlara sıkça rastlanmaktadır.

İstifham sanatı olduğu yerde kullanılan soru işareti soru sormanın yanında bilmemeyi ve şüpheyi de gösterir. Bu işaret (?) şeklinde parantez içerisinde kullanılırsa şüphe ve alay manaları da verilebilir. “ne, kim, kaç, nasıl, hangi, hani...” gibi kelimelerle de istifham yapılabilir.¹⁴

“Billur gibi beyaz pambuk
Beyaz gövden kar mı yoksa?” (s.86-4)

“Sensin doğan aylar nuru
Kız irengin gül mü yoksa?” (s.86-4)

“Al yanakta zembem suyu
Kız akıyor bal mı yoksa?” (s.86-4)

“Topak boylu ak göbelek
Sana uyar var mı yoksa?” (s.86-4)

¹³ Soysal, (1987): 36.

¹⁴ Üzgör, (1983): 332.

“Hey ağalar kış m'olacak
Dağlar dumanlı dumanlı?” (s.95-13)

“Yürü behey Bulgar Dağı
Senden yüce dağ olma mı?” (s.96-14)

“Sevip sevip ayrılanlar
Yanıp yanıp kül olma mı?” (s.96-14)

“Sen de yaylayan güzelin
Yanakları ağ olma mı?” (s.96-14)

“Bir yiğide bir yâr yeter
İki seven del olma mı?” (s.96-14)

“Selam eylen nazlı yâre
Ayrılanlar bir olma mı?” (s.96-14)

“Sevip sevip ayrılanlar
Yanıp yanıp kül olma mı?” (s.96-14)

“Bugün güzellere sordum
Bencileyin kul olma mı?” (s.96-14)

“Çok sevdiğim Hasan dağı
Şu dumanın hal olma mı?” (s.96-14)

“Senin gibi yüce dağın
Eylim eylim yol olma mı?” (s.96-14)

“Koç yiğit arslan yatağı
Hiç bu dağın il olma mı?” (s.96-14)

“İnce belli gök sayalı
Dilber seven del olma mı?” (s.96-14)

“Göğsü alca kaplan gezer
Avcı olup al olma mı?” (s.96-14)

“Ak gerdanda ben olanın
Yanakları bal olma mı?” (s.96-14)

“Günde bağlanırsın sarı
Bu valanın al olma mı?” (s.96-14)

“Ala gözlü nazlı dilber
Halimden haberin var mı?” (s.98-16)

“Seni eller alıyorlar
Zulümden haberin var mı?” (s.98-16)

“Yavru turuncun düşüyor
Koynundan haberin var mı?” (s.98-16)

“Altın kemerin çezildi
Belinden haberin var mı?” (s.98-16)

“Binboğa'dır benim ilim
İlimden haberin var mı?” (s.98-16)

“Gayrı bana bakma mısın
Yangına su dökme mısın
Sen tanrıdan korkma mısın
Yok mu kalbinin imanı?” (s.99-17)

“Garbi yeli garbi yeli
Ne esersin deli deli?” (s.114-32)

“Harami olmuş gözlerin
Yollar keser demedim mi?” (s.115-33)

“Ne umarsın bu nefisten?” (s.115-33)

“Hüma gibi şol kafesten
Bir gün uçar demedim mi?” (s.115-33)

“Göğercinliktir bu âlem
Konan göçer demedim mi?” (s.115-33)

“Çarh-ı felek benim kanım
Bir gün içer demedim mi?” (s.115-33)

“Bana kara diyen dilber
Gözlerin kara değil mi?” (s.116-34)

“Yüzünü sevdiğim dilber
Kaşların kara değil mi?” (s.116-34)

“Göster yüzünü göreyim
Zülûfün kara değil mi?” (s.116-34)

“Salıverirsin kulunca
Beliğın kara değil mi?” (s.116-34)

“En sevgili makbul yerin
Saçların kara değil mi?” (s.116-34)

“Ala göze siyah sürme
Çekilir kara değil mi?” (s.116-34)

“Türlü taama ekilir
Biber de kara değil mi?” (s.116-34)

“Mısır'da çok zengir vardır
Kölesi kara değil mi?” (s.116-34)

“Çöldeki Arap beyinin
Çadırı kara değil mi?” (s.116-34)

“Ağalar beyler içerler
Kahve de kara değil mi?” (s.116-34)

“Hûblar yanağına sokar
Sümbül de kara değil mi?” (s.116-34)

“Kara donludur Beytullah
Örtüsü kara değil mi?” (s.116-34)

“Behey ala gözlü dilber
 Vaktin geçer demedim mi
 Harami olmuş gözlerim
 Beller keser demedim mi?” (s.118-35)

“Bir yakasız gömlek bize
 Felek biçer demedim mi?” (s.118-35)

“Süregör devranı deni
 Devran geçer demedim mi?” (s.118-35)

“Kahpe felek bu dert ile
 Bizi eğer demedim mi?” (s.118-35)

“Böyle m'olur dostun dosta
 Varıp varıp gelmeleri?” (s.122-40)

“Karac'oğlan bulur m'ola
 Bu dert beni alır m'ola
 Mevlam izin verir m'ola
 Dost yüzünü görmeleri?” (s.122-40)

“Hastalandım ilaç hani?” (s.124-42)

“Ala gözlü nazlı suna
 Ya ben seni nic'edeyim?” (s.132-50)

“Rakibin ömrü uzun
 Kırılmıyor nic'ediyim?” (s.132-50)

“Günde üç kez görmeyince
 Durulmuyor nic'ediyim?” (s.132-50)

“Yâr otağın kurmuş yeni
 Girilmiyor nic'ediyim?” (s.132-50)

“Karac'oğlan eder daim
 Yâr ile nic'olur halim?” (s.133-51)

“Karac'oğlan çaresi ne?” (s.138-56)

“Ağam dlbendin ak mıdır

Cihanda mislin yok mudur

Bir dilber sevmek çok mudur

Rakiplerin n'ister benden?” (s.140-58)

“Gözlerine mail oldum

Kirpiklerin n'ister benden?” (s.140-58)

“Bir bakışta aklım alsa

Ebruların n'ister benden?” (s.140-58)

“Ağam bu cefayı etme

Aduların n'ister benden?” (s.140-58)

“Güzellik başa beladır

Ala gözler n'ister benden?” (s.140-58)

“Güzel sevmek ayıp değil

Anan baban n'ister benden?” (s.140-58)

“Hey ağalar böyle m'olur

Hali yârdan ayrılanın?” (s.143-61)

“Seni halketmiş yaradan

şimdi ne geçti aradan?” (s.146-64)

“Gelmez oldun dnden beri

Kskn müsün akça gelin?” (s.146-64)

“Hani sevdiceğim hani

Yine unuttun mu beni?” (s.147-65)

“El kınalı gz sürmeli

Gidiyon mu gene gelin?” (s.147-65)

“Suya giden allı gelin

Niçin böyle salınırsın?” (s.150-68)

- “Gelin bir su ver içeyim
Gelin kimin gelinisin” (s.150-68)
- “Yaylalara göçmedin mi
Soğuk sular içmedin mi
Güzel görüp geçmedin mi?” (s.150-68)
- “Telli perçemlisin oğlan
Ne dedim ki darılırsın?” (s.151-68)
- “Sevdiğim bilmem nedendir
Öptükçe güzel olursun?” (s.154-71)
- “Bir misli menendi yoktur
Nice senin halin dilber?” (s.161-78)
- “Ne bakarsın melül olup?” (s.164-81)
- “Ben ağlarım sen gülersin
İman senin nerendedir?” (s.170-86)
- “Nerde doğmuş nerde büyür?” (s.171-87)
- “Yürü bre Bulgar Dağı
Hemen dağlar sende m'olur
Yaylalı sünbüllü yurtlar
Büyük evler sende m'olur?” (s.176-92)
- “Kürk giydirir at başışlar
Hemen beyler sende m'olur?” (s.176-92)
- “Kulakta altun küpeler
Hemen güzel sende m'olur?” (s.176-92)
- “İnil inil taş yuvarlar
Koca seller sende m'olur?” (s.176-92)
- “Karac'oğlan der n'olacak?” (s.177-93)

“Kimdir aşnasına gülen?” (s.179-95)

“Yürü bre yalan dünya

Senden murad alınır mı

Pek dolukmuş humar gözler

Buna çare bulunur mu?” (s.181-97)

“Dağlar koyağımı gezdim

Yiten yavru bulunur mu?” (s.181-97)

“Seher vakti doğan yıldız

Göçte allar görünür mü?” (s.181-97)

“Giden yavru geri gelmez

Uzak çöller görünür mü?” (s.181-97)

“Alıp başımı gideyim

Sensiz cihanı n'ideyim?” (s.182-98)

“Çıktım yücesine baktım

Uzak çöller görünür mü

Dostun göçü gidiyormuş

Göçte allar görünür mü?” (s.183-99)

“Çık havaya döne döne

Bizim iller görünür mü?” (s.183-99)

“Kavil kurduk bahar yaza

Gönül yârdan ayrılır mı?” (s.183-99)

“İspir ördek sifi gözlü

Çıkar çıkar salınır mı?” (s.183-99)

“Kaç yiğitte yürek olur?” (s.184-100)

“Acep gezsem mavi donlum var m'ola?” (s.190-100)

“Acep gezsem ala gözlüm var m'ola?” (s.190-100)

“Yer yüzünde insan gökte melekte
Acep sevdiğimin eşi var m'ola?” (s.192-107)

“Böyle güzel m'olur köylü kızında?” (s.205-120)

“Selam versem selamımı alman mı
Ben seninim sen de benim olman mı
Al yanaktan bir bergüzar vermen mi?” (s.208-123)

“Kız ne diyon şu derdinden ölene?” (s.208-123)

“Bilmem huri misin gökten mi indin?” (s.209-124)

“Sineme vurduğun temrenle oktun
Dahi cürüm var mı bundan ziyade?” (s.209-124)

“Huri melek misin gökten mi indin?” (s.211-126)

“Karşımızdan gelen aceb yâr m'ola
Benim gibi yaralanmış zar m'ola
Benim sevdiceğim güzel var m'ola” (s.215-129)

“Karac'oğlan der ki işim zar m'ola
Aşk kemendi boynumuza dar m'ola
Acep yârim gibi güzel var m'ola?” (s.216-130)

“Yavru niçin boynun eğri tutarsın?” (s.223-137)

“Bir fikrim var şu sılayı terketmek
Yıkıl git diyorsun kolay mı gitmek?” (s.224-138)

“Bitti m'ola Şam ilinin hurması
Gitti m'ola ala gözün sürmesi?” (s.225-139)

“Bittim m'ola Şam ilinin gülleri
Aştı m'ola siyecinden dalları?” (s.225-139)

“Aciz kaldım Şu gönlümün elinden
Benim gitmediğim yollar mı kaldı
Cevr odu sinemi yakıp kül etti
Başıma gelmedik haller mi kaldı?” (s.228-142)

“Dünyaya geleli her dem ağlarım
Çeşmim karışmadık seller mi kaldı?” (s.228-142)

“Bir gün ben kendime kıyarım deyip
Urgan atmadığım dallar mı kaldı?” (s.228-142)

“Dinledim hep bizi söyleşir eller
Benim düşmediğim diller mi kaldı?” (s.228-142)

“Vefası olmayan yârda nem kaldı?” (s.231-145)

“Hiç mi yok sevdiğim göğsünde iman?” (s.231-145)

“Beni mecnun eden yârda nem kaldı?” (s.231-145)

“Figanım artıran yârda nem kaldı?” (s.231-145)

“Kadrimi bilmeyen yârda nem kaldı?” (s.231-145)

“Evinizin önü çevre ağıl mı
Bu bahalık güzellikten değil mi
Gülün kökü bahçenizde değil mi?” (s.237-150)

“Evinizin önü çevre kuyu mu
Bu bahalık güzellerin soyu mu
Gülü verdiceğin benden iyi mi?” (s.237-150)

“İlgıt ılgıt esen garbinin yeli
Şol Gavur Dağı'nın başı duman mı?” (s.238-151)

“Deli gönlüm ne kaynayıp coşarsın
Yoksa bugün delirdiğin zaman mı?” (s.238-151)

- “Kitabın sözleri bakın çıkıyor
Asır m'azdı yoksa ahir zaman mı?” (s.238-151)
- “Dalgaları göller ağlamasın mı?” (s.239-152)
- “Vakti geçen güller ağlamasın mı?” (s.239-152)
- “Tozu kalka yollar ağlamasın mı?” (s.239-152)
- “Eğlenin de bizim ilde kalın mı?” (s.240-153)
- “Senin ile canı cana değişsek
Kömür gözlüm benden üste alın mı?” (s.240-153)
- “Olan bir şey desem kail olun mu?” (s.240-153)
- “Bana dok'nur sözü bulup demesen
Aceb kömür gözlüm çanlan ölü mü?” (s.240-153)
- “Yaralanıp yâr elinden ölünce
Ağlayarak mezarıma gelin mi?” (s.240-153)
- “Ak gerdanda benler sıralanır mı?” (s.241-154)
- “Bir güzel göğsünden yaralanır mı?” (s.241-154)
- “Acep elim sunsam berelenir mi?” (s.241-154)
- “Hiç yazılan yazı karalanır mı?” (s.241-154)
- “Seninle davamız aralanır mı?” (s.241-154)
- “Sen de bilir misin ahir zamanı?” (s.242-155)
- “Sen de bilir misin vakt ü zamanı?” (s.242-155)
- “Oğlan sen de m'oldun yüze gülücü?” (s.248-161)
- “Karac'oğlan der ki bu mudur huyun?” (s.249-162)
- “Unuttu mu ahdi amanı n'itti?
Başın alıp gayri diyara gitti” (s.251-164)

“Kız niçin söyledin bana bu sözü?” (s.254-167)

“Cennetten mi çıktın kahpenin kızı?” (s.260-173)

“Yüceden mi geldin sen seher yeli
Söyle dostum kapılarda gezer mi?” (s.262-175)

“Daha dostum eskisinden güzel mi?” (s.262-175)

“Bahçende açılan top hergiz gibi
Toplar toplar dost zülfüne dizer mi?” (s.262-175)

“Divitin kalemin almış eline
O dost bizi defterine yazar mı?” (s.262-175)

“Bir saat karşımda durabilin mi?” (s.263-176)

“Kırıldı kanadım sarabildin mi?” (s.263-176)

“Ölürsem kanımı verelibin mi?” (s.263-176)

“Kolunu boynuma sarabilin mi?” (s.263-176)

“Yıkılmış gönlümü yapabilin mi?” (s.263-176)

“Yurtlarımız çayır çimen pınar mı?” (s.264-177)

“Seni gören başkasını dener mi?” (s.264-177)

“Gün üstüne bir gün daha doğar mı?” (s.264-177)

“Güzel senin ziyaretin pınar mı?” (s.264-177)

“Karac'oğlan der ki ermediler mi
Tomurcuk güllerin dermediler mi
Seni sevdiğine vermediler mi
Eşinden ayrılan dilber onar mı?” (s.264-177)

“Şirin kelimasına yürek doyar mı?” (s.265-178)

“Güzel olmayanı gönül sever mi?” (s.265-178)

“Seni can u gönülden sevmeyen kişi
Geçer de karşısında boyun eğer mi?” (s.265-178)

“İmanı olan aşıkına kıyar mı?” (s.265-178)

“Yavrum senin türlü türlü nazına
Can sabr eder amma yürek döğer mi?” (s.265-178)

“Sabahtan uğradım ben bir güzele
Vasfını medh eden dil incinir mi?” (s.266-179)

“Zülfünü o ala gözün üstüne
Tarayıp toplayan el incinir mi?” (s.266-179)

“Almayı ayvayı narı turuncu
Dördünü götürən dal incinir mi?” (s.266-179)

“Bir kiraz dudaklı emdi şuramı
Hiç gerdanı emen dil incinir mi?” (s.266-179)

“Boynuna dolanan kol incinir mi?” (s.266-179)

“Âlemde güzeller padişah olsa
Ona hizmet eden kul incinir mi?” (s.267-180)

“Dalgası çok olan sel incinir mi?” (s.267-180)

“Allı morlu türlü libas giyinir
Yeşilin üstüne al incinir mi?” (s.267-180)

“Hasret bitip vakit saat dolunca
Sarılıp yatmaya kol incinir mi?” (s.267-180)

“Kakülleri yüzde tel incinir mi?” (s.267-180)

“Sana derim sana Munbuç viranı
Çarşıda çağrısan tellallar hani?” (s.268-181)

“Ulu şadırvanlı çatal peykeli
Peyklerinde abdest alanlar hani?” (s.268-181)

“Tomurcuk gülünü derenler hani?” (s.268-181)

“Minareden sela verenler hani?” (s.268-181)

“Akça ceranları kovanlar hani?” (s.268-181)

“Dilber nerde doğmuş nerde illeri
Ermeni mi yoksa Rum mu dilleri?” (s.278-191)

“Sana derim sana Beyler Çınarı
Ne taraftan ince belli yâr gitti?” (s.279-192)

“Niçin söz verdin sen gel deyi deyi?” (s.282-195)

“Düğünde bayramda ağır ziynette
Anar m'ola emmi dayı il bizi?” (s.283-196)

“Gurbet elde koydum geldim dostumu
Geri dönsem kınar m'ola el bizi?” (s.283-196)

“Yedi derya içinde bir gemim var
Atar m'ola bir kenara sel bizi?” (s.283-196)

“Oğlan aşık mısın ağzım ararsın
Benim haran gülüm niçin derersin?” (s.284-197)

“Gül derene ne der anan küçücek?” (s.284-197)

“Daha çok ırak mı iliniz ördek?” (s.285-198)

“Bana mı sınıdın olan harbini
Kime şekva edem elinden felek?” (s.286-199)

“Eller yârin almış şad olup gezer
Hemen kara yazın bana mı felek?” (s.286-199)

“Katarın çeker mi oldu küçücek?” (s.287-200)

“Rahvanlı tatar mı oldun küçücek?” (s.287-200)

“Dillerimden düşer m'oldun küçücek?” (s.287-200)

“Burcu burcu kokar m'oldun küçücek?” (s.287-200)

“Karac'oğlan der ki almaz mı bacı?” (s.298-211)

“Evvel sen de yücelerden uçardın
Şimdi enginlere indin mi gönül?” (s.303-216)

“Derya deniz dağ taş demez geçerdin
Karadan menzilin aldın mı gönül?” (s.303-216)

“Hoyrat eli değmiş gonca gül gibi
Bozulmuş bağlara döndün mü gönül?” (s.303-216)

“Cennet-i aladan bir köşk dilersin
Boynunun farzını kıldın mı gönül?” (s.303-216)

“Yolun doğrusunu buldun mu gönül?” (s.303-216)

“Acep şu dünyada ne kadar mal var?” (s.304-217)

“Santur mu istersin saz mı istersin
Ördek mi istersin kaz mı istersin
Tomurcuk memeli kız mı istersin?” (s.305-218)

“Sabahtan uğradım ben bir güzele
Yüzü de yaylanın karı mı bilmem?” (s.306-219)

“Geri dönüp haberini almadım
Şurda bir kötünün yâri mi bilmem?” (s.306-219)

“Giyinmiş kuşanmış güzel görmedik
Al mı yeşil mi de sarı mı bilmem?” (s.306-219)

“Ayva turunç mekan tutmuş koynunu
Kokar güller gibi teri mi bilmem?” (s.306-219)

“Verdiler güzeli ben almam dedim
Gezerim zararda kârımı bilmem?” (s.306-219)

“Karac'oğlan der ki bu bize n'oldu?” (s.311-224)

“Nedendir de kömür gözlüm nedendir
Şu geceki benim uyumadığım?” (s.314-227)

“Kalktı m'ola Koç Dağı'nın dumanı
Bitti m'ola çayır ile çimeni?” (s.316-229)

“N'ettim hey ağalar ağ'mu içirdim?” (s.316-229)

“Kutnu zıbın giyme dedim giydin mi
El sözüne uyma dedim uydun mu
Seni bana vermediler duydun mu?” (s.317-230)

“Gerçek mi sevdiğim sormaya geldim?” (s.319-232)

“Bir güzel isterim yad el değmedik
Ellenmiş de oynanmış nideyim?” (s.332-245)

“Gül dalında biten gonca olursa
Kovulmuşu yorulmuşu nideyim?” (s.332-245)

“Ararsan pınarın gözün ararım
Bulanmış da durulmuşu nideyim?” (s.332-245)

“Nedir yüce dağlar size zararım?” (s.332-245)

“Her sabah her sabah seher yerine
Çıkıp dert'olmadan çıkmam neyleyim?” (s.334-247)

“Dediler ki nazlı yârin geliyor
Görüp dert'olmadan görmem neyleyim?” (s.334-247)

“Bir bülbül dadanmış dostun gülüne
Vurup dert'olmadan vurmam neyleyim?” (s.334-247)

“Yeni geldi nazlı yârin selamı
Alıp dert'olmadan almam neyleyim?” (s.334-247)

“Dostumun bağında alma var m'ola?” (s.334-247)

“O da benim gibi intizar m'ola?” (s.334-247)

“Yârimin köyünden gelen var m'ola?” (s.334-247)

“Dost bana bir yara açtı nideyim?” (s.335-248)

“Ak göğsü üstüne mihman olduğum
O da bir gün imiş geçti nideyim?” (s.335-248)

“El yanmazken ben yanarım derdine
Engel aramızı açtı nideyim?” (s.335-248)

Ahd ü aman ettim ayrılmam diye
Felek ayırdı da seçti nideyim?” (s.335-248)

“Bir tepede yeni doğan gün gibi
Akşam sabah erken aştı nideyim?” (s.335-248)

“Kadir Mevlam senden bir yâr isterim
Minnet ile gelen yâri neyleyim?” (s.336-249)

“Bir sofrâ isterim eller değmedik
Eller yemiş doyulmuşu neyleyim?” (s.336-249)

“Bir güzel isterim eller kaçmadık
Koldan kola sarılmışı neyleyim?” (s.336-249)

“Evvel kız başlıydın duldur zamanın
Olursa kız olsun dulu neyleyim?” (s.336-249)

“Ay mıdır gün müdür cihanı tutan
Cemalın görünce nurlara batan
Altun kafeslerde durmadan öten
Keklik mi turaç mı seçemiyorum?” (s.340-253)

“Bilmem deli miyim mecnun gezerim?” (s.341-254)

“Güzel sevme derler nasıl sevmeyim?” (s.342-255)

“Sevdiğim kapına kul mu ararsın?” (s.344-257)

“Niçin böyle melil melil gezersin?” (s.348-261)

- “Ya nic'edeyim Şu halkın dilini?” (s.349-262)
- “Kada ne ettin de geldin başıma
Safâsız ataŐa ben nice yanam?” (s.350-263)
- “Karac'oğlan der ki vay n'oldu bize
Bir ben miyim Şu âlemi dolanan?” (s.350-263)
- “Kömür gözlüm ne salının karşımda?” (s.351-264)
- “Nasıl vazgeçeyim Şu Şirin candan
Adam vazgeçer mi böyle civandan?” (s.351-264)
- “Yüce dağlar ne kararır pusarsın
OturmuŐ derdime dert mi katarsın?” (s.353-266)
- “Yüce dağlar ne kararır pusarsın
AŞtı m'ola kömür gözlüm başından?” (s.354-267)
- “Azıcık derdime dert mi katarsın?” (s.354-267)
- “Dağlar sana söyle var mı zararım?” (s.354-267)
- “Azrail gelmiŐ ki yârim almağa
Ya ben kimler ile kalayım aman?” (s.355-268)
- “Arap atım mı var binem eğlenem
Ya Őahanım mı var salam avlanam?” (s.356-269)
- “Ala gözlüm mü var bakam eğlenem?” (s.356-269)
- “Alçaklı yüksekli evlerim mi var
Kırmızı çubuklu bağlarım mı var
Geriden acıyıp ağlarım mı var?” (s.356-269)
- “Timarsız olur mu bağ ile bostan?” (s.356-269)
- “Ala gözlerini sevdiğim dilber
Gezer miydin yâran ile eŐinen?” (s.359-272)
- “Kim ađlatmuŐ benim nazlı yârimi?” (s.359-272)

“Hey dur Karac'oğlan bana n'oldu?” (s.362-275)

“Huri midir melek midir bilinmez?” (s.363-276)

“Sen gidersin benim halim nic'olur?” (s.364-277)

“Ak kolların sala sala yürüyen

Nasıl getireyim seni ele ben?” (s.365-278)

“İlimizde yok mu idi kadılar?” (s.365-278)

“Konmaz mıyım yeni açmış güle ben?” (s.365-278)

“Nettim ola Şu koğlaşan ile ben?” (s.365-278)

“Kim var imiş biz burada yoğ iken?” (s.367-280)

“Vakit tamam çilelerin doldu mu

El değdi de gonca gülün soldu mu

Seni benden ayıranlar oldu mu?” (s.369-282)

“Ala gözlerini sevdiğim dilber

Yâr senin ahdına durmaz mı sandın?” (s.370-283)

“Senden âlasını bulmaz mı sandın?” (s.370-283)

“Güzeller dengini bulmaz mı sandın?” (s.370-283)

“Şu dünyadan murat almaz mı sandın?” (s.370-283)

“Tek yatana sabah olmaz mı sandın?” (s.370-283)

“Herkes ettiğini bulmaz mı sandın?” (s.370-283)

“Hak'tan m'olur bu yerlerin yapısı?” (s.376-289)

“Geldik de ne bulduk yalan dünyadan?” (s.379-292)

“Kız seninle böyle miydi pazarım?” (s.381-294)

“Ala gözlerini sevdiğim dilber

İbrişim atkının telinden misin?” (s.382-295)

- “Kadir Mevlam seni ögmüş yaratmış
Cennet-i âlânın nurundan mısın?” (s.382-295)
- “Kargı kamış gibi durmaz uzarsın
Cennetin selviden dalından mısın?” (s.382-295)
- “Seni hûb yaratmış Hazret-i Mennan
Yusuf-ı Kenan'ın belinden misin?” (s.382-295)
- “Yel estikçe burcu burcu kokarsın
Yaz bahar ayının gülünden misin?” (s.382-295)
- “İçerimden hiç çıkmıyor yangını
Yoksa cehennem narından mısın?” (s.382-295)
- “Bahar olup seher yeli esti mi
Zeynep bizim ile kadem bastı mı
Acep bizden umudunu kesti mi?” (s.383-296)
- “Kaşın gözün eğme cana mı kastın?” (s.385-298)
- “Karac'oğlan der ki cana mı kastın?” (s.386-299)
- “Sabahtan uğradım ben bir geline
Dedim aslın faslın nereli gelin?” (s.387-300)
- “İkrar verdiceğin kavil yerine
Salını salını gelmen mi gelin?” (s.389-302)
- “Güzel olan bilir dostunun halin
İnsaflı kullardan olman mı gelin?” (s.389-302)
- “Yâr koynunda bir çift suna beslenir
Birini yiğide vermen mi gelin?” (s.389-302)
- “Seni beni yaradanın aşkına
Sinemi sinenen sarman mı gelin?” (s.389-302)
- “Söylemen yiğide belki gücenir
Muhabbet halinden bilmen mi gelin?” (s.389-302)

“El aman deyip de çokça yalvarsak
Ol zaman bir ikrar vermen mi gelin?” (s.389-302)

“Acep değer m'ola başın başıma?” (s.390-303)

“Ateş yanmayınca tütün mü tüter
Ak göğsün üstünde uban mı biter
Vakti gelmeyince bülbül mü öter?” (s.392-305)

“Seni gören yiğit neylesin malı?” (s.394-307)

“Ağam kusur var mı şol kara kaşta?” (s.397-310)

“Lâyık mıdır aşıkını yorması
Gam mıdır yoluna bir can vermesi?” (s.399-312)

“Bilmiyorum ne derdin var yâr senin
Uykudan mı kalktın gözün açılmaz?” (s.401-314)

“Bilmem küskün müsün yas mı çekersin?” (s.403-316)

Nazlı yârim nişanlım mı kötüdür?” (s.403-316)

“Nasıl medhedeyim sultanım seni?” (s.404-317)

“Ala gözlerini sevdiğim dilber
Niçin benden böyle şüphelenirsin?” (s.408-321)

“Az mı çok mu sinemdeki yaralar?” (s.409-322)

“Kime kin ettin de giydin alları?” (s.410-323)

“Ayrılır mı senin sevdana düşen?” (s.410-323)

“Niçin benden muhabbeti kaldırdın?” (s.410-323)

“Niçin beni ateşlere yandırdın?” (s.410-323)

“Ala gözlerini sevdiğim dilber
Niçin benden ay yüzünü döndürdün?” (s.411-324)

“Yoksa hizmetinde kusur mu ettim?” (s.411-324)

“Niçin gül dalına hârı kondurdun?” (s.411-324)

“Giyme dedim niçin giydin alları?” (s.411-324)

“Koklamaya kıymadığım gülleri
Niçin verdin yad ellere soldurdun?” (s.411-324)

“Sevmek değil imiş senin muradın
Niçin beni ateşine yandırdın?” (s.411-324)

“Vallahi yamansın yaman sevdiğim
Niçin beni yalan sözle kandırdın?” (s.411-324)

“Vardı sana uğradı mı yolları
Akkale'den uğradın mı Çınar'a?” (s.412-325)

“Zulüm üstüne de olur mu zulüm
Bir gün duyarlarsa nic'olur halım?” (s.413-326)

“Huri melek var mı senin soyunda?” (s.420-333)

“Akar boz bulanık neden dereler
Sen de bencileyin yârdan mı oldun?” (s.423-336)

“Sen de bencileyin yârdan m'ayrıldın?” (s.425-338)

“Sünbül niçin yaşlı bakışır dağlar?” (s.429-342)

“Ölmemeğe elde fermanım mı var” (433-346)

“Benim can vermeğe dermanım mı var” (433-346)

“Benim ipek yüklü kervanım mı var” (433-346)

“Benim yük götürür dermanım mı var” (433-346)

“Benim Hak'tan özge sevdiğim mi var” (433-346)

“Turunç mu ayvamı narın mı eksik?” (s.436-349)

“İkide bir üstümüze gelirsin
Neniz aldık serdar bizde neniz var?” (s.437-350)

“Senin bu işlerin aceb değil mi
Er üstüne gelmek hicab değil mi
Dört yanımız Gürcistanlık değil mi?” (s.437-350)

“Ala gözler değer Şam'ı Mısır'ı
Verdim bin beş yüzü var mı kusuru
Söyle kıymetini daha ne dilber?” (s.438-351)

“Kaldırdın mı sen perdeyi yüzünden
Çıkarttın mı gayrileri gözünden
İkrar verdin neye döndün sözünden?” (s.439-352)

“Niçin odlanmayım niçin yanmayım?” (s.448-361)

“Bülbül ne yatarsın bahar erişti?” (s.452-365)

“Güzelsiz olur mu bağ ile bostan?” (s.457-370)

“Her sabah her sabah sabak verirsin
Edeb nedir erkan nedir dil nedir
Okuyup da ince dilden bilene
Kitap nedir kâğıt nedir yol nedir?” (s.458-371)

“Üç yüz altmış birdir selvinin adı
Dallarında biten iki gül nedir?” (s.458-371)

“Deryayı denizi yüzdüm de geldim
Derya nedir deniz nedir göl nedir?” (s.458-371)

“Ala gözlerini sevdiğim dilber
Beni del' etmeye meramın nedir
Ben kendi derdime yanıp ağlarken
Yeni dert katmaya meramın nedir?” (s.459-372)

“Sen altunsun ben kıymetin bilirken
Yâda bozdurmaya meramın nedir?” (s.459-372)

“Eline almış da divit kalemi
Kusurum yazmaya meramın nedir?” (s.459-372)

“Güzeller içinde medhin eyleyim
İl ile gezmeye meramın nedir?” (s.459-372)

“Bir çiçek açıldı Bilalözü'nde
Lâle midir sünbül müdür gül müdür
Efil efil eder yârin yüzünde
Zülûf müdür perçem midir tel midir?” (s.460-373)

“Kara kaş altında bir 'ki üç nokta
İra mıdır ışın mıdır dal mıdır?” (s.460-373)

“Kibar yâr alınına bir yağlık çaldı
Yeşil midir oflaz mıdır al mıdır?” (s.460-373)

“Bir yiğidin sevdiğine bakarlar
Edep midir erkan mıdır yol mudur?” (s.460-373)

“Süzülmüş de bir kadehin içine
Şeker midir şerbet midir bal mıdır?” (s.460-373)

“İkrarından döndü m'ola dostumuz?” (s.461-374)

“Ak yerine karaları başına
Bağlar melil melil bilmem nedendir?” (s.462-375)

“Hastaların derdi vardır iniler
Sağlar melil melil bilmem nedendir?” (s.462-375)

“Dökülmüş yaprağı kalmış üzümü
Bağlar melil melil bilmem nedendir?” (s.462-375)

“Şu gezdiğim Urum mudur Şam mıdır
Başumdaki kasvet midir gam mıdır?” (s.463-376)

“Gurbete çıkanda yamandır işim
Bu ömre kahr etsem olmaz nedendir?” (s.463-376)

“Gam kasavet kalkmaz oldu başımdan
Şad olup da gülmediğim nedendir
Gece gündüz yalvarırım Mevla'ya
Dileklerim kabul olmaz nedendir?” (s.463-376)

“İyi günde yâran ahbap çoğ olur
Dar günümde dost bulunmaz nedendir?” (s.463-376)

“Kime iy'lik etsem sonu kem midir
Bir gün olsun selam salmaz nedendir?” (s.463-376)

“Niçin böyle melil mahsun gezersin?” (s.464-377)

“Yazın geldiceğim neden bilelim?” (s.473-386)

“Kız da der ki sarı yıldız doğma mı
Doğup doğup orta yere gelme mi
Bir gecem de bin gecene değme mi?” (s.477-390)

“Aşam dedim karlı dağlar başından
Yüce dağlar koç yiğide dağ m'olur
Ağrır bedenlerim sızılar yaram
Bu yarayı çeken yiğit sağ m'olur?” (s.480-393)

“Elleri göğsünde görün yiğidi
Yiğit mağrur gezmek ile beğ m'olur?” (s.480-393)

“Kementle bağlasam kolum bağ tutmaz
Yârin zülûfünden özge bağ m'olur?” (s.480-393)

“Karac'oğlan der ki fani dünyadan
Korkmaz mısın haram ile zinadan
Ayırırlar seni ana babadan
Gurbet ile düşen yiğit sağ m'olur?” (s.480-393)

“Kudretten mi ala gözün sürmesi?” (s.483-396)

“Neden ilikliyon göğsün düğmesin?” (s.483-396)

- “Değmiş m'ola bir kötünün elleri
Ak göğsünün düğmeleri çözgündür?” (s.484-397)
- “Aşk değil mi beni derde düşürten?” (s.485-399)
- “Mecnun'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır sahra mıdır bel midir
Dostumun bağına girip derdiğim
Lale midir sümbül müdür gül müdür?” (s.485-398)
- “Bizi böyle yârdan ayrı düşürten
Adû mudur engel midir il midir?” (s.485-398)
- “Al yanağa çifte benler düzülen
Kâkül müdür zülûf müdür tel midir?” (s.485-398)
- “Hûbların aşık ettiğî cefa
Kanun mudur erkân mıdır yol mudur?” (s.485-398)
- “İkrardan döndü m'ola dostumuz?” (s.486-399)
- “Kötü söz mü duydun dünya güzeli?” (s.493-406)
- “Karac'oğlan der ki bu kimin nesi?” (s.494-407)
- “Hani benim emmim oğlu Ömer'im?” (s.495-408)
- “Hani benim emmim oğlu Bücür'üm?” (s.495-408)
- “Çekilmez mi böylesinin cefası?” (s.501-414)
- “Karac'oğlan der ki neylesek gerek
Bağları bağlara katsak mı gerek
Herkes göçtü biz de göçsek mi gerek?” (s.504-417)
- “Allı turnam harman dalı döndü mü?” (s.506-419)
- “Sabahtan uğradım ben bir güzele
Dedim güzel uykuların kaçtı mı
Hayli zaman ilinizden gideli
Senin gönlün başkasına düştü mü?” (s.508-421)

“Giyinmiş kuşanmış salınır gezer
Nazlı dostum badelerin içti mi?” (s.508-421)

“Bilmem ay mı doğdu gün mü âleme
Yoksa yârim düğmelerin çözdü mü?” (s.508-421)

“Elinde bir deste gül koka koka
Nazlı yârim yaylasına göçtü mü?” (s.508-421)

“Gitticeğin bir incecik yol muydu
Sevdiceğin nergiz miydi gül müydü
Yediklerin şeker şerbet bal mıydı?” (s.519-433)

“Hatun kızlar nerden gider yolunuz?” (s.519-433)



6. MECAZ

Bir sözün, kendi asıl anlamından kayarak başka bir anlama gelecek biçimde kullanılmasına “mecaz sanatı” denir. Mecaz söze kuvvet, güzellik, canlılık vermek amacıyla yapılır. Bir söz iki amaçla “mecaz” anlamda kullanılır.

1) Benzetmek amacıyla, 2) Benzetmekten başka bir amaçla.

Birinci amaçtan “benzetme ve istiâre”, ikinci amaçtan ise “mecaz-ı mürsel” doğar.

Mecazlı ifade, sadece yazıda değil, günlük konuşmalarımızda da başvurulan bir anlatım aracıdır. Sözgelisi “soba yanıyor”, dediğimiz zaman “mecaz” yapmış oluruz. Çünkü gerçekte yanan soba değil, içindeki odundur. Bundan ötürüdür ki, soba kelimesi kendi anlamı dışına çıkararak “mecaz” anlam kazanmış olur.¹⁵

“Kara gündür gelir geçer” (s.83-1)

“Sar sinemin yarasına” (s.85-3)

“Dalın gür de gölgen koyu” (s.86-4)

“Tomurcuk gül gazel olur” (s.88-6)

“Kara bağrın yere sürü” (s.88-6)

“Aşk odına düştü yandı” (s.91-9)

“Gamzesi sineme batar” (s.93-11)

“Dost hançer urdu özüme” (s.112-30)

“Karac'oğlan düşüp derde

Gece gündüz yanar narda” (s.129-47)

“Açıştım yüreğim yandı bu nara” (s.203-118)

“Midem çekmez pişirdiği yemeğe” (s.206-121)

¹⁵ H. Fethi Gözler, (1980): *Türkçe ve Edebiyat Bilgileri Kaynak Kitabı*, Çağrı Yayınları, Ankara: s.565.

- “Görünce aklımı verdim talana” (s.208-123)
- “Aşk elinden yüreciğim bereli” (s.208-123)
- “Ah ettikçe kara bağrım delinir” (s.209-124)
- “Sineme vurduğun temrenle oktur” (s.209-124)
- “Kara bağrım ezdin ne salınırsın” (s.211-126)
- “Alır zülfün tellerine asarım” (s.212-127)
- “En sonunda yapracığın soldurur
Mevlanın sevgili kulu olsan da” (s.212-127)
- “Ciğerciğim aşk oduna deline” (s.216-130)
- “Soldurmuş benzini kırmış dalını” (s.217-131)
- “Mezarım göğsüne koz kerem eyle” (s.218-132)
- “Ala gözlüm yıktın benim evimi” (s.224-138)
- “Bağrıma hançerin salan illeri
Bir daha dönüp de görmeyesiye” (s.227-141)
- “Cevr odu sinemi yakıp kül etti” (s.228-142)
- “Kaşları katlime yazıyor ferman
Kanlı kirpikleri kalbime daldı” (s.229-143)
- “Gözleri gönlüme zehir atıyor
Zülüfû süngüdür cana batıyor
Sevda kılıcını boynuma çaldı” (s.229-143)
- “Kara bağrım delik delik delindi
Ciğer paralandı iki bölündü
Bir bölümü kızın elinde kaldı” (s.230-144)
- “Havalandı gönül yüksekten uçtu” (s.232-146)
- “Abdal oldu yine gönlüm delindi” (s.233-146)

- “Kız senin derdinden odlara düştüm” (s.236-149)
- “Benim dostum yola düşmüş geliyor” (s.238-151)
- “Paralandı bulut göğe atıldı” (s.239-152)
- “Yaralanıp yâr elinden ölünce” (s.240-153)
- “Bir güzel göğsünden yaralanır mı?” (s.241-154)
- “İnip aşkın deryasını boyladım” (s.246-159)
- “Yanıyor yüreğim kor gibi gibi” (s.247-160)
- “Sineme vurdular bir azgın yara” (s.247-160)
- “Senin gözün ciğerimi delici” (s.248-161)
- “Gönlümün gamı da doldu nurunan” (s.249-162)
- “Zalim felek bizi yaktı yandırdı
Savurdu havaya küllerimizi” (s.250-163)
- “Gam leşkerin üstümüze dönderdi” (s.250-163)
- “Yüküm gamdır gam alırım satarım
Pervaneler gibi yanar düterim” (s.250-163)
- “Ciğerime bastın ataşı közü” (s.253-166)
- “Silindi gönlümün kalmadı pası” (s.256-169)
- “Gözler kara kara kirpik ceng eder
Yıkıyor âlemi kaşın sürmeli” (s.259-172)
- “Ciğerime baktı nazlının sözü” (s.260-173)
- “Yenice bir sevda düştü serine” (s.261-174)
- “Göz göz oldu sinemdeki yaralar” (s.261-174)
- “Sinemde delik delik bahar kelli” (s.261-174)
- “Yıkılmış gönlümü yapabilin mi?” (s.263-176)

- “Karac'oğlan der de bir ah derinden
Ciğer kebab oldu yandı korundan” (s.266-179)
- “Attı zalim okun açtı yarımı” (s.266-179)
- “Silindi kalmadı kalbimin pası” (s.268-181)
- “Çaresi bulunmaz dertlere düştüm
Yeter alev alev yandırma beni” (s.270-183)
- “Silkinip de gam yükünü atamam” (s.274-187)
- “Ok imiş kirpiği yay imiş kaşı
Atarak sinemi yaktı da geçti” (s.278-191)
- “Ne yaman uzağa attı yol bizi” (s.283-196)
- “Ah edicek yüreciğim delinir” (s.313-226)
- “Bir od düştü ciğerciğim sızılar” (s.316-229)
- “Yüreğime koydun ateşin közün” (s.320-233)
- “Üç gün oldu bizim evler göçeli” (s.324-237)
- “Korkarım sevdiğim zalim felekten
Bir gün ağu katar aşma benim” (s.325-238)
- “Ayrılık elinden ciğerim delik” (s.326-239)
- “Sinem üstü düğüm olsun dağ olsun
Çevre yanı mor sümbüllü bağ olsun” (s.329-242)
- “Ah çekiben yürecimi eriden” (s.330-243)
- “Dost bana bir yara açtı nideyim
El yanmazken ben yanarım derdine” (s.335-248)
- “Züluf pare pare gerdanı döğer” (s.343-256)
- “Köz koydum kalbine yandıramadım” (s.346-259)
- “Varıp yad illerin narına yanma” (s.348-261)

- “Divane gönlümün bulanması var
Elime aldım aşk maşalasını
Sinemi odlara yakar yürürüm” (s.349-262)
- “Kara günde doğurmuş beni anam
Kan ile yoğrulmuş telemin binam” (s.350-263)
- “Yandı ciğerciğim kömür köz oldu” (s.355-268)
- “Aşkın ateşi bu sinemi deler” (s.358-271)
- “Taşa çaldım namusumu arımı” (s.359-272)
- “Kaşların yaya olmuş kirpiğin oktur
Okların sinemi deldi sabahtan” (s.363-276)
- “Ömrüm sarayından üç taş döküldü” (s.366-279)
- “Şu yalan dünyaya geldim geleli
Tas tas içtim ağuları sağ iken” (s.367-280)
- “Karac'oğlan der ki girme kanıma
Gözlerin ok atar tatlı canıma” (s.369-282)
- “Altun yağmuş toprağına taşına” (s.375-288)
- “Gevher yağar toprağına taşına” (s.376-289)
- “Salınma sevdiğim bağına bastın” (s.386-299)
- “Attın gamze okun sineme urdun” (s.387-300)
- “Aşığın bahşişin vermeli gelin” (s.388-301)
- “Bal bulaşmış dudağına diline” (s.389-302)
- “Göreni ateşe yakar bu gelin” (s.396-309)
- “Karac'oğlan der de yârim salınır
Ciğerciğim bölük bölük bölünür” (s.397-310)
- “Hey kız çok salınma bağına ezersin” (s.398-311)

- “Dertli sinem aşk oduna yakarsın
Ciğer büryan olur gördüğü yerde” (s.401-314)
- “Ayrılık ateşi gönlümü yakar” (s.402-315)
- “Merhem eylesin de ballı söz ile
Ak elile yaram sarsın da gitsin” (s.409-322)
- “Çok mihnetle yetirdiğim gülleri
Vardın gittin bir soysuza yoldurdun” (s.420-323)
- “Göz göz oldu sinemdeki yaralar” (s.423-336)
- “Ah ettikçe kara bağrım ezilir
Melhem almaz sinemdeki yaralar
Sen erittin yüreğimin yağını” (s.424-337)
- “Sineme bastın da ateşten dağı” (s.432-345)
- “Bir od düştü yüreğimde yâran var” (s.434-347)
- “Şu dertli sineme hançerler vuran” (s.436-349)
- “Şol kirpikler birbiriyle ceng ider” (s.439-352)
- “Kirpikler var gönül ile ceng ider” (s.440-353)
- “Yâr elinden ben bir dolu içmişim
Deli eder sarhoş eder beng eder” (s.442-355)
- “Siyah zülfü ak gerdanla ceng eder” (s.442-355)
- “Bir güzelin mecnunuyum efendim
Hasretinden dertli sinem dağlıdır” (s.449-362)
- “Yürek pare pare gönül coşkundur” (s.475-388)
- “Yüreğime urdun hançersiz yara” (s.479-392)
- “Kanlarım kurutup yüreğim yakma
Hatırlar incitip gönüller yakma” (s.483-396)

“Yıkılıp bahçene gülün dermedim” (s.492-405)

“Gözün bende ama kalbin yıkılmış” (s.493-406)

“Zalim felek devre çalmış kalemi” (s.502-415)

“Felek kılıncını belden çekince

Avlağım sulağım evim bozuldu” (s.504-417)

“Şimdi neden bağlıyayım dilimi” (s.507-420)

“Bir yandan yolumu bağlar duman har” (s.511-424)

“Ayaz kesti ayağımı kolumu” (s.511-424)

“Ahım kaldı şu gelinin ahtında

Deremedim güllerini vaktında” (s.512-426)

“Bir ataş yanıyor dostun bağında” (s.518-432)

7. MÜBÂLAĞA

Mübâlağa kelimesini Arap lügatleri “işte kusur etmemek, bunun için mümkün gayreti göstermek” diye manalandırır.¹⁶ Edebiyat terimi olarak ise, bir şeyi tarif veya tasvir ederken ya olduğundan fazla veya eksik gösterme sanatıdır. Bir diğer deyişle, habbeyi kubbe, kubbeyi habbe, güveyi deve, deveyi güve yapma sanatıdır.

Mübâlağayı dört dereceye ayırmak mümkündür:

- A) Tebliğ: Mübâlağanın akla, mantığa ve âdetlere uygun bulunmasıdır.
- B) İğrak: Yapılan mübâlağanın âdet bakımından imkansız, akıl bakımından mümkün olmasıdır.
- C) İfrat ve Tefrit: İfrat, iğrakla gulûv arasındadır. Bazıları bu kelimeyi, övmeye aşırılığa kaçma manasında kullanmışlardır. Yerme için de bunun yanında tefrit kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.
- D) Gulûv: Mübâlağanın en aşırı şeklidir, yani yapılan mübâlağada akıl ve âdet bakımından uygunluk, olabilme ihtimâli bulunmaz. Fakat güzel ve makbul olan gulûvlerin sayısı da az değildir.¹⁷

“Al beni zülfün ucuna
Sallanayım tel yerine” (s.90-8)

“Altın kemerin olayım
Dola beni bel yerine” (s.90-8)

“Karac'oğlan kaynar çoşar
Aşk dalgası boynun aşar” (s.105-23)

“Hasretinden ciğerciğim
Delindi dilber delindi” (s.110-28)

¹⁶ M. Kaya Bilgegil, (1980): *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, Enderun Kitabevi, İstanbul: s.216.

¹⁷ Üzgör, (1983): 343-344.

“Öldüm sevdanın derdinden” (s.110-28)

“Dolan deli gönül dolan
Akar sular gibi bulan” (s.126-44)

“Zülfüne bir dokunayım
Esen garbi yel et beni” (s.119-37)

“Odun olam ocağında
Yak oduna kül et beni” (s.119-37)

“Aldanma dilber fendine
Astı zülfünün bendine
Ne kaçıp kurtulabildim” (s.130-48)

“İner ummana dökülür
Seli yârdan ayrılanın” (s.143-61)

“Gökten turnalar çekilir
İner yerlere dökülür
On beş yaşında bükülür
Beli yârdan ayrılanın” (s.143-61)

“Karac'oğlan eyler firak
Ateş aldı yandı yürek
Sağ yanında hazır gerek
Salı yârdan ayrılanın” (s.143-61)

“Delik deşik ettim sinem başını” (s.189-105)

“Bir ah çeksem yüce dağlar delinir” (s.195-110)

“Şu bağrım kül oldu hep yana yana
Onu söndürmeye sel gerek bana” (s.200-115)

“Delindi ciğerim kapandım yere” (s.200-115)

“Sarraf ister kıymatımı bilmeye” (s.207-122)

- “Sayılmaz benlerin binden ziyade” (s.209-124)
- “Gürzle vurur kız kaleni yıkarım
Yıkarım da kemiklerin sökerim
Üstüne de yüksek köprü yaparım
Geçerim Tuna'nın seli olsan da” (s.212-127)
- “Gözüm yaşı yer yüzünü bürüdü
Sel oldu gidelim bizim illere” (s.222-136)
- “Çeşmim karışmadık seller mi kaldı” (s.228-142)
- “Didem yaşı Ceyhun oldu süzüldü” (s.292-205)
- “Nazlı yârin geçtiçeği yollara
Döşeyip özümü yol olacağım” (s.312-225)
- “Zülfün teline asılan dar deyi” (s.320-233)
- “Coşkun sular gibi çağlar gezerim” (s.329-242)
- “Âlem sele gitti didem yaşından” (s.353-266)
- “Âlem sele gitti gözüm yaşından” (s.354-267)
- “Ak gerdanda sıra benler saymam” (s.359-272)
- “Yavrumun gözleri benzer şahana
İsmi cismi gelmemiştir cihana” (s.370-283)
- “Cihanı ateşe yakar bu gelin” (s.396-309)
- “İki bin gelinle dört yüz kız ile
Tartılsa çok ağır gelir bu gelin” (s.397-310)
- “Bir bakışta eyler harab cihanı” (s.404-317)
- “Değirmenler döner çeşmim seline” (s.410-323)
- “Uğradığın yeri edersin viran” (s.432-345)
- “Ak gerdanda sayamıyom ben beni” (s.442-355)

“Bir ah çeksem dağı taşı yandırır” (s.455-368)

“Bülbülün feryadı dağı yandırır” (s.455-368)

“Neden posunursun bağ gölgesine
Yüzünün şulesi bağı yandırır” (s.455-368)

“Bir ah çeksem dağı taşı eritir
Gözüm yaşı değirmi ni yürütür” (s.457-370)

“Ordusu yıldızdan çoktur sayılmaz
Sultan Murad kalkmış kendi geliyor” (s.472-385)

“Gözlerin hükmeder yedi kırala” (s.490-403)

“Değirmenler döner çeşmim seline” (s.491-404)

“Âh ü zârım tuttu bütün âlemi” (s.502-415)

“Semaye sed çekti âh ü figanım” (s.502-415)

“Yüz bin kantar çekebilmez gamımı” (s.503-416)

8. NİDÂ (ÜNLEM)

Şiddetli duygu ve heyecanları ifade etmek için başvurulan sanatlardan birisidir. Bizde bu sanatı ilk defa Recâizâde Ekrem Tâlim-i Edebiyat adlı eserinde anarak tarifini yapmıştır. Dilimizde söz başlarına getirilmek suretiyle kullanılan ünlem edatları (ey, yâ, eyâ, â, be, bre, hey, behey...) gibi kelimelerdir. Bir de kelimelerin sonuna gelen ve Farsça olan (-â) seslenme edatı vardır. Fakat bu edatlar kullanılmadan da gizli olarak nidâ sanatı yapılabilir.¹⁸

Nidâ, zabt olunamayan heyecanların, kendilerini çığlıklar halinde dış dünyaya dökmesidir. Alışılanların dışında bir halle karşılaşma, te'essür hayatında nidâ ile cevabını bulur. Kalpten bir burkuntu veya sevinç çığlıkları halinde fişkırrır. Fikir, alışmadığı bir sahada hayrete düşer.

Dilin başlangıcını hayrete, hayretin ifadesini nidâyâ bağlayanlara bakılırsa, bu ifade yolu için, dilin başlangıcı kadar eskidir demek mümkündür.¹⁹

“Yürü behey Bulgar dağı” (s.96-14)

“Neler ettin behey felek

Behey yeşil donlu melek” (s.111-29)

“Garbi yeli garbi yeli” (s.114-32)

“Bre âfet sürdür atın” (s.115-33)

“Yürü ey kaşları kalem” (s.115-33)

“Behey ala gözlü dilber” (s.118-35)

“Be felek senin elinden” (s.129-47)

“Medet senden ey Allah'ım” (s.129-47)

“Bre ağalar bre beğler” (s.131-49)

¹⁸ Üzgör, (1983): 331.

¹⁹ Bilgegil, (1980): 225-226.

- “Aman hey Allah'ım aman” (s.131-49)
- “Behey ala gözlü dilber” (s.138-56)
- “Hey ağalar böyle m'olur” (s.143-61)
- “Yürü bre güzel yürü” (s.146-64)
- “Yürü bre kavli yalan” (s.155-72)
- “Yürü bre yalan dünya” (s.156-73)
- “Be gaziler be yoldaşlar” (s.163-80)
- “Behey ala gözlü dilber” (s.170-86)
- “Yürü bre Bulgar Dağı” (s.176-92)
- “Yürü bre yalan dünya” (s.181-97)
- “Be çağlayıp akan ırmak” (s.184-100)
- “Lekeliktir be gaziler” (s.184-100)
- “Gel gönül gurbete gitme” (s.185-101)
- “Hey ağalar ben bir hata işledim” (s.217-131)
- “Behey kırlangıç nerden gelirsin” (s.242-155)
- “Sana derim sana Beyler Çınarı” (s.279-192)
- “Büyüklenme hey kız güzelim deyi” (s.281-194)
- “N'ettim hey ağalar ağ'mu içirdim” (s.316-229)
- “Karac'oğlan der ki bire erenler” (s.326-239)
- “Hey ağalar bir onulmaz derdim var” (s.340-253)
- “Sana derim be hey dünya güzeli” (s.352-265)
- “Haydi gel dağlarda gidelim ava” (s.362-275)
- “Hey ağalar gelin seyran edelim” (s.363-276)

“Uyan hey gözünü sevdiğim uyan” (s.364-277)

“Hey ağalar bana zulüm değil mi” (s.366-279)

“Bire kız karşımda sallandın durdun” (s.387-300)

“Hey kız çok salınma bağrım ezersin” (s.398-311)

“İzin ver hey ağam ben de gideyim” (s.435-348)

“Yürü bire Gündüzlü'nün ovası” (s.445-359)

“Hey ağalar bir od düştü bağrıma” (s.455-368)

“Sana derim sana ey Acem Şahı” (s.472-385)

“Sevda sevda derler behey yârenler” (s.479-392)

“Sana derim sana hey Osman Paşa” (s.481-394)

“Ey yâr melil melil bakma yüzüme” (s.503-416)

9. TEKRİR

Sözü kuvvetlendirmek, ifadeye şiddet vermek için yapılan kelime tekrarına tekrar denir. Kelime tekrarları her zaman güzel ve tesirli olmaz ki bu şekilde yapılan kelime tekrarlarına tekrar değil de sadece tekrar demek gerekmektedir. Fakat tekrar sanatında lüzumsuz kelime tekrarı bahis konusu edilmeden, söze güzellik verme gayesi takip edilir. Aynı manaya gelen, fakat başka kelimelerle yapılan sanata ma'nen veya meâlen tekrar denir. Süleyman Paşa, kelime ve manada olmak üzere iki kısma ayırarak incelemektedir. Aynı kelimenin değişik şekilleri ile yapılan tekrara ise tekrar-i nâkıs veya eksik tekrar dememiz mümkündür.²⁰

“Var ol yürü var ol yürü” (s.88-6)

“Perişan gönlüm perişan” (s.105-23)

“Yollar ben olsam ben olsam” (s.126-44)

“Benler ben olsam ben olsam” (s.126-44)

“Tutan ben olsam ben olsam” (s.126-44)

“Aman hey Allah'ım aman

Ne aman bilir ne zaman” (s.131-49)

“Sana bir ben gerek bir ben” (s.138-56)

“Erisin dağların karı erisin” (s.324-237)

“Dön beri dön beri yüzün göreyim” (s.407-320)

²⁰ Üzgör, (1983): 350.

10. TELMİH

Söz arasında bir olayı, tanınmış bir sözü, bir fikrayı işaret etme sanatıdır. Heyecanla ilgili bir edebî sanattır. Ancak telmihe konu olan söz, olay fikra hiç olmazsa birçok kişi tarafından bilinmelidir. Aksi takdirde telmih'in içinden çıkılamayacağı için edebî sanat, bir bilmece haline gelir.²¹

- “Küffar kalesinde ben bir hisarım
Gelemen üstüme Ali olsan da” (s.212-127)
- “Şu sefil Yakub'un şirin dilleri” (s.225-139)
- “Beytullah'ı yapan İbrahim Halil” (s.242-155)
- “Gönül Mecnun olmuş Leyla'yı arar” (s.272-185)
- “Şirin'in aşkına söylen sözünü” (s.320-233)
- “Sen bir Leyla ben de Mecnun karşına
Kömür gözlü yârim idin bir zaman” (s.357-270)
- “Seni hûb yaratmış Hazret-i Mennan
Yusuf-i Kenan'ın belinden misin?” (s.382-295)
- “Nazlı sunam Han Aslı'ya benzersin” (s.407-320)
- “Ferhad derler şu dağları delene” (s.425-338)
- “Seyyit Gazi yolun diktiler nişan
Deli gönlüm oldu şimdi perişan
Tanrı kelamını her dem söyleşen
İdris cennettedir Musa Tur'dadır” (s.447-360)
- “Ali din uğruna sancağın açtı
Dini bütünleri ayırdı seçti
Dünyadan yetmiş bin peygamber geçti
Muhammed Medine'de Mehdi yoldadır” (s.447-360)

²¹ Gözler, (1980): 581.

“Eyyub'un teninden iki kurt
Biri sar' ibrişim biri baldadır” (s.447-360)

“Mansur cana kıydı çekildi dâre
Hakk'ın kelâmını söyleyip bile” (s.456-369)

“Nuh'un gemisine bühtan edenler
Yelken açıp yel kadrini ne bilir
O Süleyman kuş dilini bilirdi
Her Süleyman dil kadrini ne bilir” (s.465-378)

“Mecnun'a dönmüşüm bilmem gezdiğim
Dağlar mıdır sahra mıdır bel midir?” (s.485-398)

“Aşk değil mi beni derde düşürten
Ferhat gibi yüce dağlar aşirtan?” (s.485-398)

11. TEMENNÎ

Bir şeyi arzu etmek, olmasına hasret çekmek demektir. Bazen imkansız şeyler de temenni edilebilir. Dilimizde temennî “ne olaydı, n'olaydı, ne olur, tek...” gibi Türkçe ve “kâş, kâşki, keşki, bâri...” gibi Farsça kelimelerle yapılır. Pek çok nidâ sanatında bir temennî ifadesi de vardır. Hatta bazen temennî ifadesi nidâdan daha kuvvetli olmaktadır. Bazı istifham sanatlarında da temennî sanatı bulmak mümkündür.²²

“Ala gözlü benli dilber
Sen d'olasın benim gibi
Zülfün dökük boynun bükük
Sen d'olasın benim gibi” (s.107-25)

“Bahçende güller bitmesin
Dalında bülbül ötmesin
Kapından cerrah gitmesin
Sen d'olasın benim gibi” (s.107-25)

“Gül yerine diken bitsin
Kuş yerine baykuş ötsün
Gözün yaşı sele gitsin
Sen d'olasın benim gibi” (s.107-25)

“Gelin sana kul olayım” (s.150-68)

“İnşallah cennet görürsün” (s.151-68)

“Kalbin gönlün serin olsun
Hak emrile benim olsun” (s.152-69)

“Cehennemde yerin olsun” (s.152-69)

“Cennet âlâ yerin olsun” (s.152-69)

²² Üzgör, (1983): 334.

“Beni işimden avara
Eden benden beter olsun” (s.153-70)

“Benim Őimdiki halime
Gülen benden beter olsun” (s.153-70)

“Bu ayrılık ateşine
Yakan benden beter olsun” (s.153-70)

“Turalanmış sırma saçın
Çözen benden beter olsun” (s.153-70)

“Üç günlük fani dünyada
Ölmeden gülen öğünsün” (s.159-76)

“Beş vaktini de kazaya
Komayıp kılan öğünsün” (s.159-76)

“Dünya fani insan konuk
Demlerin süren öğünsün” (s.159-76)

“KardaŐ kardaŐın kıymatın
Sağlıkta bilen öğünsün” (s.159-76)

“Hak artırsın malın dilber” (s.161-78)

“Kerem eyle kara gözlü
Açma bizim sırrımızı” (s.182-98)

“Araya firkat düşürüp
Od eyleme yurdumuzu” (s.182-98)

“Alıp başımı gideyim” (s.182-98)

“Varayım seyran edeyim
Ak çiçekli korumuzu” (s.182-98)

“Alay alay olup gezin
Çok göreyim sürünüzü” (s.182-98)

- “Karac'oğlan de ki sen de hemen ol
 Hûblara karış da sen de tamam ol
 Ben ölürsem cenazeme imam ol
 Kıl kara zülfüne hû Leyla Leyla” (s.193-108)
- “Ölürsem sevdiğim üstüme sen gel
 Gözün yaşı ile yu Leyla Leyla” (s.193-108)
- “Koy ben de söylenem diller içinde
 Ko ben de yatayım şallar içinde” (s.216-130)
- “Dilerim Allah'tan bahçen kuruya” (s.226-140)
- “Felek benden beter etsin halini
 Ben ölürsem yadlar sarsın belini” (s.231-145)
- “Garip bülbül güle versin elini” (s.231-145)
- “Kumaş olam arşın arşın yırtılam
 Köle olam çarşılarda satılam” (s.234-147)
- “Karac'oğlan derde yanıp alışsam
 Akıp giden şu sulara karışsam” (s.234-147)
- “Su akmayan yerden suyun yürüsün
 Başına bin yiğit birden derilsin
 Herkesliye sevdiceği verilsin” (s.269-182)
- “Kapımızda boz sürüler sağılsa
 Tatarlarım kol kol olsa dağılsa
 Yedi yerden davulbazım döğülse” (s.269-182)
- “Güzelliğin sayha kalsın başından
 Ben ölüp ellere kaldıktan geri” (s.274-187)
- “Çöze idim düğümlerin döşünden
 Öpe idim gözlerinden kaşından” (s.275-188)
- “Kaynar pınar olsun yolunuz ördek” (s.285-198)

“Karac'oğlan der ki ben de akayım
Akayım da yâr bendini yıkayım” (s.302-215)

“Bir aşçım olsa da doldursa kazı
Türlü nimetlerle güldürse bizi
Beş yüz atım olsa beş yüzü doru
Binse etbâlarım eylese harı” (s.304-217)

“Karac'oğlan der ki hoşça salınsın
Dursun yol üstünde baçı alınsın” (s.322-235)

“Sinem üstü düğüm olsun dağ olsun
Çevre yanı mor sünbüllü bağ olsun
Irak yakın kömür gözlüm sağ olsun” (s.329-242)

“O yârin yaylası olsun durağım” (s.330-243)

“Bir sofra isterim kimse sermedik
Bir yayla isterim kimse konmadık
Bir güzel isterim yad el değmedik” (s.332-245)

“Varıp bir kötüye meyil verirsen
Dilerim mevladan bul kömür gözlüm” (s.348-261)

“Balta değsin ormanların kurusun
Gazel olsun yaprakların çürüsün
Top top olsun geyiklerin yürüsün
Avcıların avın alsın peşinden” (s.353-266)

“Sarp kayalarını taşçılar delsin
Tomurcuk güllerin yad iller dersin
Yârin emaneti var senin olsun
Sakla dağlar boranından kışından” (s.353-266)

“Fenasın da Karac'oğlan fenasın
Od düşe de döne döne yanasın
Yüce dağlar sen de bana dönesin
Ayrılasın yâreninden eşinden” (s.353-266)

“Ey Karadağ melil melil kalasın
 Ateş düşe cayır cayır yanasın
 Dilerim Allah'tan bana dönesin
 Ayrılasın gül memeli eşinden” (s.354-267)

“Zalim taşçılar da taşını kessin
 Başında da kızgın samyeli essin
 Evvel benim idi dert senin olsun
 İlesin burçların boran kışından” (s.354-267)

“Her sabah her sabah gelem kapına
 Kerpiç olam yapılayım yapına” (s.357-270)

“Ben bir şahin olsam sen bir balaban
 Alsam çırnağıma çıksam yola ben” (s.365-278)

“İrakta yitirsem yakında bulsan
 Mevla izin verse koynuna girsem
 Üç gece beş gece misafir kalsam” (s.380-293)

“Benim ahım ak geline kalmaya
 Çeke çeke bu dert ile ölmeye
 Gurbet ilden şu kocası gelmeye
 Daha derdim az diyesin ak gelin” (s.390-303)

“Yaz olanda ısıtmalar tutasın
 Güz olanda terlenmeye yatasın
 Acı acı kırk yıl ağrı çekesin
 Daha derdim az diyesin ak gelin” (s.390-303)

“Bacasın üstünde baykuşlar öte
 Kapusun önünde çalılar bite
 Ben de kargış vermem ocağın yana
 Daha derdim az diyesin ak gelin” (s.390-303)

“Gurbet ilde dert yapışa peşine
Daha derdim az diyesin ak gelin” (s.390-303)

“Dilerim Sübhan'dan olma ber murat
Cisminde kalmasın bir akçelik zat
Cennet yüzü görmeyesin akıbet
Cehennem meskenin yerin nâr olsun” (s.414-327)

“Her dem zebaniler belini kırsın” (s.414-327)

“Bülbül gibi işin ah ü zâr olsun” (s.414-327)

“Gül gibi meskenin diken hâr olsun” (s.414-327)

“Sıracalar çıksın nazik teninde

Dilerim ölesin tatlı deminde
Yüzün kara olsun Hak divanında
Kıyamet gününde başın dar olsun” (s.414-327)

“Sorsam usul boyun emsem lebinden” (s.438-351)

“Cesedim göz yaşıyla yusunlar
Mezarımı yol üstüne kosunlar
Gelen geçen garib ölmüş desinler” (s.440-353)

“On iki imam gülbengine erişem
Anda keramet var Hakk'a yetişem
Bahar gelip bülbüllerle ötüşem” (s.456-369)

“Sevdiğim üstüne gelmesin hatâ
Yanağın güllerin rengine bata” (s.470-383)

“Karac'oğlan geldi güzel kervanı
Ben olayım devesine sarvanı” (s.497-410)

12. TENÂSÜP (MÜRÂAT-I NAZÎR)

Mânâ bakımından birbiriyle münasebetli bulunan kelimeleri söz içerisinde toplama sanatına tenâsüp denir. Recâizâde Ekrem, Tâlim-i Edebiyat'ında "bir fikra veya ibârede zikredilen eşya arasında fikir ve mahiyet itibarıyla bir yakınlık ve münasebet bulunması" şeklinde tarif etmektedir. Divan edebiyatında çok kullanılan bu sanatı meydana getiren kelimeler arasındaki münâsebetin tezat ifade etmemesi gerekmektedir.²³

"Yaz gelip de meyvaları yetmemiş
Şeyda bülbül konup figan etmemiş
Bahçesinde mor menevşe bitmemiş

Açılmış goncası gülü Zeyneb'in" (s.383-296)

"Ne güzel yapıldı cennet yapısı
Çok aradım görünmedi kapısı
Benim korktucağım Sırat Köprüsü
Cehennem üstüne kurulur bir gün" (s.416-329)

"Yavru bülbül garip garip ötücek
Gül yerine şimdi sünbül biticek
Yârim ile bağ arası yaticak
Çemen ver hey güzel Allah çemen ver" (s.446-359)

"Gene bahar oldu açıldı güller
Figana başladı gene bülbüller
Başka bir hal olup açtı sünbüller
Aşıkların del' olduğu zamandır" (s.452-365)

²³ Üzgör, (1983): 368-369.

13. TEŞBİH

Söze güzellik ve kuvvet vermek için, şekil ve mânâ bakımından birbiri ile münasebet kurulabilen iki şeyden birini diğerine benzetme sanatına teşbih denir. Şiirin en zengin kaynaklarından olan teşbih, fikri daha gösterişli ve renkli bir şekilde arzeder, aynı zamanda hayalin icat ettiklerini tasvir yönünde güzel bir vasıttır. Tam bir teşbihte dört unsur bulunur. Bunlar benzetilen, kendisine benzetilen, benzetme yönü ve benzete edatıdır. Bunlardan ilk ikisine benzetmenin esas unsurları, diğer ikisine de benzetmenin yardımcı unsurları denir. Teşbih sanatında eğer dört unsur da bulunursa, buna tam benzetme, eğer bir unsur bulunmazsa buna da eksik benzetme denir. Eksik benzetmede bulunmayan unsur, bazen esas unsurlardan biri de olabilir.

Benzetme edatı olarak en çok “gibi” kelimesi kullanılır. Bunun dışında “tek, san, sanki, kadar, güyâ, tıpkı, daha, benzer, âsâ, misal...” gibi kelimeler kullanılır.

Bir benzetmede bize verilen kelimeler, benzetme unsurlarını tesbit etmekte kullanılır. Benzetme yönü, mutlaka iki esas unsura da ait olmalıdır. Sadece tek esas unsura ait olan hususları benzetme yönüne dahil etmek mümkün değildir.²⁴

“Billur gibi beyaz pambuk” (s.86-4)

“Keklik gibi göv'alaca

Sekip giden dürye dürye” (s.92-10)

“Yitirdim yârim bir suna” (s.94-12)

“Senin gibi padişahın

Benim gibi kul olma mı?” (s.96-14)

“Kekliği şahin soyalı” (s.96-14)

“Harami olmuş gözlerin” (s.115-33)

²⁴ Üzgör, (1983): 358.

- “Göğercinliktir bu âlem
Kona göçer demedim mi?” (s.115-33)
- “Fındık fıstık badem içi
Çerez olmuş memeleri” (s.121-39)
- “Keskin idim bıçak gibi
Salıncımdı koçak gibi
Vakti geçmiş çiçek gibi” (s.127-45)
- “Gözümün yaşı barandır
Kaygulu gönlüm virandır” (s.129-47)
- “Bülbül gibi şakırdım a” (s.138-56)
- “Ağzın benzettim kutuya” (s.148-66)
- “Boyu uzun selvi gibi” (s.149-67)
- “Beli incedir dal gibi” (s.149-67)
- “Can kafeste olsan kuştur” (s.156-73)
- “Sabahtan uğradım kıza
Boyu selvi dala benzer” (s.165-82)
- “Kız tomurcuk güle benzer” (s.165-82)
- “Kız turnada tele benzer” (s.165-82)
- “Kız petekte bala benzer” (s.165-82)
- “Yâr dediğin demir kale” (s.185-101)
- “Gökyüzünde meleklerin pirisin
Yeryüzünde arıların balısın
Yeni açmış has bahçenin gülüsün” (s.208-123)
- “Hüma kuşu gibi yeşil donluyam” (s.198-113)
- “Ulu sular gibi durulup akma” (s.198-113)

- “Ala bulut gibi göğe ererim
Sulu sepken gibi yere yağarım” (s.214-129)
- “Arkasında saçı tel tel saz gibi” (s.221-135)
- “Boyu uzar gider selvi dal gibi” (s.221-135)
- “Sultani kiraza benzer dudaklar” (s.232-146)
- “Yiğit olan yiğit kurt gibi bakar” (s.235-148)
- “Al yanaklar alma gibi kırmızı” (s.252-165)
- “Sevdiğim kar' kaşlı gonca gül gibi
Kokan dilber beni mecnun eyledi” (s.255-168)
- “Üsküfün aldırılmış balaban gibi
Bakan dilber beni mecnun eyledi” (s.255-168)
- “Reyhana karışmış gonca gül gibi
Kokup gider bir gözleri sürmesi” (s.258-181)
- “Karac'oğlan der de lebin bal gibi” (s.258-171)
- “Birini benzettim yavru şahine
Birini benzettim ayın doğana” (s.277-190)
- “Birini benzettim bahçe gülüne
Birini benzettim selvi dalına” (s.277-190)
- “Gövel ördek gibi gölden göllere
Çırpına çırpına yüzer ikisi” (s.277-190)
- “Gönlümün köprüsü ince kıl gibi” (s.287-200)
- “Yanağın açılmış gonca gül gibi” (s.287-200)
- “Arı gibi her çiçekten alırsın” (s.305-218)
- “Coşkun sular gibi akmak istersin” (s.305-218)
- “Kokar güller gibi teri mi bilmem” (s.306-219)

- “Bahçelerde gördüm bir çok gülleri
Sevdiğime benzer gül bulamadım
İmdat umar iken akan sellerden
Kendim gibi akan sel bulamadım” (s.307-220)
- “Demirdir çekilmez feleğin yayı” (s.311-224)
- “Şeyda bülbül gibi dilin sevdiğim” (s.320-233)
- “Ak eline kına yakmış kan gibi” (s.335-248)
- “O kiraz dudaklar nar gibi yüzler” (s.346-259)
- “Tuna seli gibi akar yürürüm” (s.349-262)
- “Yavru şahin gibi hava gözlerim
İner enginlere yolu düzlerim” (s.366-279)
- “Âb-ı kevser gibi lebinin suyu” (s.377-290)
- “Al güllere misal top yanakların” (s.379-292)
- “Âşıkın gönlüne nice can verir
Dermansız hastaya hap yanakların” (s.379-292)
- “Leblerime yoldaş yap yanakların” (s.379-292)
- “İnci mercan gibi ufak dişinde
Tatlı tatlı söyler dili Zeyneb'in” (s.383-296)
- “Ağca ceran gibi çölde ne gezer
Tülü maya gibi sallan gez gelin” (s.398-311)
- “Gerdanda benleri benzer mercana
İnciye misaldir dişi güzelin” (s.399-312)
- “Garbi değmiş kavak gibi sallanır
Yürüyüşü ne hoş olur güzelin” (s.400-313)
- “Ayın on dördüne benzer cemali
Şimdi kömür gözlüm Konur Dağı'na” (s.412-325)

“Küpeler kulakta mum gibi yanar” (s.427-340)

“Tuna suyu gibi çağlar akarım
Yel estikçe hazan gibi solarım” (s.434-347)

“Coşkun sular gibi akıp durulma
Kuru gazel gibi esip savrulma” (s.435-348)

“Bakışın benzettim cerana dilber” (s.438-351)

“Kaşların benzettim ilâm elife” (s.469-382)

“Cemalin benzettim şol doğan aya” (s.469-382)

“Seherde kalkıp da gezerken bahçe
Sanırsın su gibi akıp gidiyor” (s.470-383)

“İnciye benziyor ağzında dişi” (s.473-386)

“Kaşların benziyor yavru marala” (s.490-403)

“Kaşları benziyor eğri kaleme” (s.508-421)

“Bilmem ay mı doğdu gün mü âleme
Yoksa yârim düğmelerin çözdü mü?” (s.508-421)

“Dostun zülûfünde sağlam bağ olmaz” (s.513-427)

14. TEŞBİH-İ BELİĞ

En güzel bir biçimde söylenmiş benzetmeye denir. Bu tür benzetmede “benzetme yönü” ile benzetme “gibi, sanki, nitekim, âdeta...” edatları bulunmaz. Bu tür benzetmeler; “benzeyenle kendisine bir şey benzetilen”den oluşur.²⁵

“Dostum koynun gül bahçesi” (s.84-2)

“Gözlerin bahçenin narı” (s.86-4)

“Beyaz gövden yayla karı” (s.86-4)

“Ağız fincan burun findık” (s.86-4)

“Kaşın çatlı kalemdir” (s.87-5)

“Gül yanaklı efendimi” (s.91-9)

“Yâr yitirdim hilal kaşlı” (s.94-12)

“Kaşın yay kirpiğin oktan” (s.95-13)

“Sümbüllü menekşe gözler” (s.95-13)

“Yanakları bal olma mı?” (s.96-14)

“Sabahleyin tan yüzüne” (s.100-18)

“Tel ebrüşem saçlarını” (s.101-19)

“Yârin hilal kaşlarını” (s.101-19)

“Elvan elvan kokun gelir” (s.104-22)

“Şimdi kömür gözlüm çıkar” (s.111-29)

“Boyu serv-i revan şimdi” (s.111-29)

“Yitirdim kaşı kemani” (s.112-30)

²⁵ Gözler, (1980): 572.

“Yürü ey kaşları kalem” (s.115-33)

“Yanakların olmuş gonca” (s.116-34)

“Tel tel olmuş ipek saç” (s.121-39)

“Biri reyhan biri güldür

Ne hoş kokar memeleri” (s.121-39)

“Aşık oldum dal boyuna” (s.136-54)

“Hüma gözlerin aladır” (s.140-58)

“Gözleri ceran o kızın” (s.144-62)

“Telleri ceran o kızın” (s.144-62)

“Elleri ceran o kızın” (s.144-62)

“Yürüyüşün tülü maya” (s.145-63)

“İspir balaban bakışım” (s.145-63)

“Yayla çiçeği kokuşlum” (s.145-63)

“Gül yüzlerin döngin döngin” (s.146-62)

“Turalanmış sırma saçın” (s.153-70)

“Boyun bir serv-i simindir” (s.154-71)

“Dişlerin inci yüzün ay” (s.161-78)

“Benim sevdiğim mah devü” (s.164-81)

- “Kaşların kurulu yaydır
Yüzün bedirlenmiş aydır” (s.170-86)
- “Siması melek siması” (s.171-87)
- “Baktım kızın gül aynına” (s.174-90)
- “Gün cemalin görem yazam destana” (s.188-104)
- “Bal dudak üstünde altın hırızma
İnciden diş gördüm dil kenarında” (s.189-105)
- “Siyah zülfü mah yüzüne kıvrışır” (s.197-112)
- “Mevla bana verse bir dudu dilli” (s.201-116)
- “Beni görüp mah yüzünü bürüme” (s.209-124)
- “İnceciktir belin hilaldir kaşın” (s.215-129)
- “Alnın gevherdenmiş cemalin nurdan
Dişin sedefdenmiş dudağın dürden” (s.220-134)
- “Elma elma yanakları al gibi” (s.221-135)
- “Al karanfil takmış sümbül saçına” (s.221-135)
- “Görünce gül yüzlüm kaldım ben” (s.224-138)
- “Turna yârin selam saldı gel diye” (s.225-139)
- “Zülüfü süngüdür cana batıyor” (s.229-143)
- “Terkedeyim seni hey kaşı keman” (s.231-145)
- “Yanakları farksız kırmızı gülden” (s.232-146)
- “Selvidir boyu da dişleri inci” (s.233-146)
- “Altun saç yanağın topuğun döğer” (s.243-156)
- “Yaylanın karından beyazdır döşün” (s.253-166)
- “Gel dudu dillim karşımda salın” (s.256-169)

- “Bizi Mecnun etti bir kaşı keman” (s.276-189)
- “Ok imiş kirpiği yay imiş kaşı” (s.278-191)
- “Yusuf almasına dönmüş yanağı” (s.288-201)
- “Sırma karıştırmış sünbül saçına
Döküp gider dal boyuna düzerek” (s.289-202)
- “Gayrı insafa gel lebleri balım” (s.293-206)
- “Söyletme Şerfe'yi bülbül avazlı” (s.294-207)
- “Eşşe'nin kaşı da kalemden ince” (s.294-207)
- “Tülbent yağlık vurmuş şu hilal kaşa” (s.295-208)
- “Benden selam edin suna boyluma
Bir karış gerdanlı Habeş benline” (s.308-221)
- “Bir alnı perçemli servi endamlı
Yârin gölgesinde oturamadım” (s.309-222)
- “Şekerden şerbetten şirin sözüne
Ağzı kaymak dili baldan ayrıldım” (s.310-223)
- “Göğsün cennet koynun uçmak dediler” (s.319-232)
- “Aşık olup senin hüsnün bağına
Kırmızı güllerin dermeye geldim” (s.319-232)
- “Kirpiklerin hançer can alır gözün” (s.320-233)
- “Dostun bahçesinin gonca gülüyüm
Yitirdim aklımı şimdi deliyim
Yaz bahar ayında meşe seliyim
Akar boz bulank kardan gelirim” (s.330-243)
- “Ak göğsün arası zezem pınarı” (s.342-255)

- “Hilal kaş üstüne tel kara gözlüm
Dilber dudakların bal kara gözlüm” (s.344-257)
- “Kaşın kalem olmuş lebin mürekkep” (s.346-259)
- “O kiraz dudaklar nar gibi yüzler” (s.346-259)
- “Ala gözlü baharımdır yazımdır
Gidi rakip kara kaşım gözümdür” (s.349-262)
- “Gönül Hak evidir sakın söndürme” (s.352-265)
- “Dilberin başında samur saç olur” (s.364-277)
- “Yârimin zülüfû destedir deste” (s.366-279)
- “Kalem kaşlı güzelleri Hama'nın” (s.375-288)
- “Güvercin topuklu sarı mestlinin
Elleri kınalı kumru seslinin” (s.377-290)
- “Yanaklar kırmızı elmas irengi” (s.377-290)
- “Bir hüma bakışlı on dört yaşlının” (s.377-290)
- “Peynirdir dilleri inci dişlinin” (s.377-290)
- “Şu gözlerim gördü turunç memesin” (s.379-292)
- “Şekerle şerbetten şirin dili var” (s.380-293)
- “İbrim ibrim olmuş sırma bölükler
İbrişim bölüğün turalı gelin” (s.387-300)
- “Ağzının içinde dişleri inci” (s.388-301)
- “Uydurmuşsun zülfe hilal kaşını” (s.388-301)
- “Cenneti âlâ'nın gülü bu gelin” (s.391-304)
- “Cenneti âlâ'nın gülü bir gelin” (s.393-306)
- “Ağzı şeker dili nem'in balıdır” (s.397-310)

- “Ağzında dişleri inci tanesi” (s.399-312)
- “Güzelin yanağı ayın tekeri
Ağzı oğul balı frenk şekeri” (s.400-313)
- “Koynunda açılmış gül memelerin” (s.402-315)
- “Kaymağa karışmış bal memelerin” (s.402-315)
- “İnciden sedeften dürden diş vermiş” (s.402-315)
- “Koynundaki turunç olmuş uç vermiş
Açılmış goncadır gül memelerin” (s.402-315)
- “Gözlerin şemistir gün yüzün kamer” (s.406-319)
- “Kaşların ağı kalem eğrisi” (s.407-320)
- “Benden selam eylen gül yüzlü yâre” (s.409-322)
- “Niçin benden ay yüzünü döndürdün
Siyah zülfü mah yüzüne taradın” (s.411-324)
- “Gözyaşın mürekkep kirpiğin kalem” (s.413-326)
- “Mısır hazinesi değer bakışı” (s.419-332)
- “Karanlık kalbimin çırası kızlar” (s.431-344)
- “Alma yanak kiraz dudak diş sedef
İspir ala gözler mil ile oynar
Bakışın turna da sekişin ceran” (s.432-345)
- “Yiğit olan yiğit dağdır, kaledir” (s.436-349)
- “Kaşların lamelif gözlerin ayın
Âleme medhettim güzelim seni” (s.438-351)
- “Dökünce zülfünü bedir yüzüne
Ben sandım ki bulut aya bağlıdır” (s.448-361)
- “Kaşlar hilal gözler ahu cerandır” (s.453-366)

“Böyle selvi endam akla ziyandır” (s.453-366)

“Sabahtan kalkıp ta dostu görene
Dostun saçı çığ örgülü tel olur” (s.478-391)

“Atar sünbül saçın bele düşürür” (s.489-402)

“Kirazdır dudağı inci dişleri” (s.515-429)

“Benim sevdiceğim bülbül ünlüdür
Ördek simalica yeşil donludur” (s.518-432)



15. TEŞHİS

Kişileştirmek, insandan başka varlıkları hayvana, bitkiye, eşyaya insan kişiliği vermek, onları insanlar gibi duygulandırmak ve düşündürmek sanatıdır.²⁶

Bu, iki yolla olur:

1) Mürsel mecaz yoluyla;

Şu cümleye dikkat edelim: “Erzurum size kollarını açmış, Aziziye kışlası sizi çağırıyor.” Erzurum, o şehrin ahalisi; Aziziye kışlası, bu kışlanın sakinleri yerinde kullanılarak önce mürsel mecaz; sonra da birincisine kollar, ikincisine çağırma isnâd edilerek teşhis yapılmıştır.

2) İstiâre yoluyla;

İstiârenin mânevîden maddîye, maddîden maddîye, mânevîden mânevîye, maddîden mânevîye geçiş yollarından dördüyle de teşhis sanatı yapılır.

Önce birinciye örnek verelim: “Üzüntüm, kapınızda bekliyor.” Bu cümlede üzüntüye şahsiyet verilmiş, bekleme fiili isnâd edilmiştir.

Şimdi de maddîden mânevîye geçiş yoluyla yapılan istiârelerden örnek seçebiliriz. Temâşâ-yı Ceyâl manzûmesindeki şu mısralara bakalım:

“Bu hıyâbân-ı târ-ı nâimde
Camlar üstünde resmeder ancak
Dest-i şeb şûleden birer zanbak”

Cenab Şehabeddin

Bu nazım parçasında canlandırma, daha “hıyâbân”a “nâim” sıfatının verilmesiyle başlıyor. Fakat asıl teşhis, gece’ye el ve o el’e resmetme isnâdında kendini göstermektedir.

Mânevî-maddî geçmişine dayanan teşhis için, aynı şâire ait;

²⁶ Gözler, (1980): 583.

“Atıyor her tepe bir gül-deste”

mısrâna bakalım: Her tepe’ye atma fiili isnâd ve hatta bu fiilin maddî olan mefûlü (güldeste) de zikredilmiştir.²⁷

“Gamlanma gönül gamlanma” (s.83-1)

“Deli gönül abdal olmuş
Gezer Elif Elif diye” (s.93-11)

“Ak elleri kalem tutar
Yazar Elif Elif diye” (s.93-11)

“Sanki yeşil başlı ördek
Yüzer Elif Elif diye” (s.93-11)

“Sümbüllü menekşe gözler
Durur yeminli yeminli” (s.95-13)

“Yürü be hey Bulgar Dağı” (s.96-14)

“Deli gönül var günahın
Onun için geçmez ahın” (s.96-14)

“Almanın budağı ağlar” (s.105-23)

“Hâlim bilmez dağlar şimdi” (s.112-30)

“Harami olmuş gözlerin
Yollar keser demedim mi?” (s.115-33)

“Be felek senin elinden
Ah edüben ben ağlarım” (s.129-47)

“Dilim söyler kalbim okur” (s.144-62)

“Yürü bre yalan dünya” (s.156-73)

“Gittiğim yollar iniler” (s.163-80)

²⁷ Bilgegil, (1980): 210.

- “Ağzımda diller iniler” (s.163-80)
- “Dokunan dallar iniler” (s.163-80)
- “Urganda gerdan iniler” (s.163-80)
- “Cellat olmuş gamzeleri
Dost canıma kıyagelir” (s.171-87)
- “Dilim söyler kalbim uyur” (s.171-87)
- “Gel gönül gurbete gitme” (s.185-101)
- “Felek çakmağını eyledi çengel” (s.193-108)
- “Felek çakmağını üstüme çaktı
Beni bir onulmaz derde bıraktı” (s.193-108)
- “Dalgalanıp göller ağlamasın mı?” (s.239-152)
- “Vakti geçen güller ağlamasın mı?” (s.239-152)
- “Tozu kalkan yollar ağlamasın mı?” (s.239-152)
- “Ötüşür bülbüller gel deyi deyi” (s.282-195)
- “Deli gönül gezer gezer gelirsin” (s.305-218)
- “Santur mu istersin saz mı istersin
Ördek mi istersin kaz mı istersin
Tomurcuk memeli kız mı istersin” (s.305-218)
- “Çıkıp yücelere bakmak istersin” (s.305-218)
- “Her güzelle yatıp kalkmak istersin
Ben senin kahrını çekemem gönül” (s.305-218)
- “Bulandı da deli gönül bulandı
Düze inip ovaları dolandı” (s.309-222)
- “Gönül ne gezersin sarp kayalarda
İniver aşağı yola gidelim” (s.323-236)

“Yol ver dağlar ben sılaya gideyim” (s.331-244)

“Ördeği gülmeyen göller perişan” (s.360-273)

“Gene bülbül kul olduğu zamandır” (s.452-365)

“Aşığı yelinden sorulur sual

Söker garbi ilen buzu dağların” (s.378-291)

“Çekilmez elvanı nazı dağların” (s.378-291)

“Kışın azgın olur yüzü dağların” (s.378-291)

“Şakısın bülbüller gül incinmesin” (s.406-319)

“Gerdana dökülmüş tel incinmesin” (s.406-319)

“Şöyle bir salın ki bel incinmesin” (s.406-319)

“Yorgan zahmet çeksin kol incinmesin” (s.406-319)

“Dudak zahmet çekip dil incinmesin” (s.406-319)

“Şu gelip geçtiğin yollar öğünsün” (s.420-333)

“Üstüne gölg'olan dallar öğünsün” (s.420-333)

“Yüzüne dökülen teller öğünsün” (s.420-333)

Boynuna dolanan kollar öğünsün” (s.420-333)

“Boyu uzun kaşı kara Suna'nın

Çırpımp çıktığı göller öğünsün” (s.421-324)

“Ay yüze dökülen teller öğünsün” (s.421-324)

“O yâri söyleyen diller öğünsün” (s.421-324)

“Canım sana bu yaylalar vurgundur” (s.474-387)

“Uyuma hey deli gönül uyuma” (s.488-401)

“Sıvamış kolların hep samur giymiş

Maraş'ın arkası dağlar görünür” (s.488-401)

- “İsmail Bey yaylasından kalkınca
Soğuk sulu yaylalarım kal demiş” (s.495-408)
- “Gördüm o bahçenin dalları sarhoş” (s.499-412)
- “Eğilmiş selvinin dalları sarhoş” (s.499-412)
- “Yâr bâde doldurur elleri sarhoş” (s.499-412)
- “Humar humar bakar gözleri sarhoş” (s.499-412)
- “Yar türkü söylüyor dilleri sarhoş” (s.499-412)
- “Nasil koparayım gülleri sarhoş” (s.499-412)



16. TEZAT

Mânâ bakımından birbirine karşı olan iki kelimeyi, iki fikri, iki hayâli, bir münasebet kurarak söz içerisinde birlikte kullanma sanatına genel olarak bu ad verilir.²⁸

Kavramların karşılaştırılmasına dayanan bu sanat dört yolla yapılır:

- 1) İsim soyundan kelimeleri birbiriyle karşılaştırmak,
- 2) Fiil veya fiilimsileri birbiriyle karşılaştırmak,
- 3) Ekleri veya edatları karşılaştırmak,
- 4) Ek veya edatı bulunan bir kelimeyi, isim soyundan bir kelime ile karşılaştırmak.²⁹

Tezada çok yakın olan ve bu yüzden Recâizâde Ekrem tarafından tezadla aynı olarak mânâlandırılan, fakat aralarında farklılık bulunan bir sanat da mukabele adını taşımaktadır. Tâhirü'l-Mevlevî tarafından “aralarında tezat ve tekâbül bulunan şeyleri bir ibârede toplama” şeklinde tarif edilen bu sanata örnek olarak;

“Dilde safâ-yı aşkın dîde gamunla pür-nem
Bir evde ayş ü şâdî bir evde ye's ü mâtem”

beyti verilmektedir. Bu örnekte görüldüğü gibi, tezat teşkil eden kelimeler, bir leff ü neşir halinde, bir arada bulunmaktadır. Bu bakımdan mukâbeleyi iki veya daha çok uygun mânâyı verdikten sonra, bu mânâların karşıtlarını vermek şeklinde târif etmek daha isabetli olsa gerektir.³⁰

“Ağlayanlar birgün güler” (s.83-1)

“Siyah zülfü ak gerdana” (s.84-2)

“Düşmanın dostundan çoktur” (s.88-6)

²⁸ Üzgör, (1983): 366.

²⁹ Bilgegil, (1980): 184.

³⁰ Üzgör, (1983): 366.

- “Küstünse gel barışalım” (s.102-20)
- “Çok küçüksün daha büyü” (s.102-20)
- “Veren alır tatlı canı” (s.104-22)
- “Sunam gurbet ilin kahrı
Yum’sak eder sert yiğidi” (s.108-26)
- “Düşman gibi dost karşımda” (s.112-30)
- “Ölenler bizi unuttu
Gözler yolum sağlar şimdi” (s.113-31)
- “Bahçemde açılan gülü
Sen soldurdur garbi yeli” (s.114-32)
- “Ak yâr duyar bana küser
Sen barıştır garbi yeli” (s.114-32)
- “Karac’oğlan der mert ile
Sözüm yoktur namert ile” (s.118-35)
- “Tutu uçtu kumru kondu” (s.134-52)
- “Düşman ağlasın gülmesin” (s.136-54)
- “Dost şad ola düşman güle” (s.136-54)
- “Dost ağlayıp düşman bize gülmeden” (s.236-149)
- “Çirkini güzele vermeli değil” (s.273-186)
- “Mısır’a sultan olsam istemem kalan
Dost ağlayıp düşman güldükten kelli” (s.275-188)
- “Koç yiğitler gider gelir yazıdan” (s.282-195)
- “Ben yaparım sen yıkarsın bendimi” (s.286-199)
- “Var git ölüm bir zaman da gene gel” (s.291-204)
- “Karayı bağla da beyazı çöz at” (s.301-214)

“Gündüz hayallerim gece düşlerim” (s.319-232)

“Gittim gurbet ele geri gelinmez

Kim ölüp de kim kaldığın bilinmez” (s.326-239)

“Karac'oğlan der ki konanlar göçmez” (s.328-241)

“Irak yakın kömür gözlüm sağ olsun” (s.329-242)

“Bugün çay bulandı yarın durulmaz

Anadan ayrılır yârdan ayrılmaz” (s.331-244)

“Bulanmış da durulmuş nideyim” (s.332-245)

“Süren sürdü o yavrunun sefasın

Kahrını cefasın çeker ben oldum” (s.337-250)

“Evvel ben de yücelerde gezerdim

Şimdi enginlerde akan ben oldum” (s.337-250)

“Gündüz hayalimde gece düşümde” (s.339-252)

“Karac'oğlan der ki kondum göçülmez” (s.345-258)

“Gitti gurbet ele yâr gelir sanma” (s.348-261)

“Ağlarım giderim gülemem aman” (s.355-268)

“Yârimin gönlünü yapayım dedim

Yıkılmış gönlünü yapamam aman” (s.355-268)

“Vatan diken olmuş yad il gülistan” (s.356-269)

“Hayrı bıraktım da şerre başladım” (s.359-272)

“Küstürdün dilberi huylatamadım” (s.361-274)

“Dostum ağlar düşman güler sabahtan” (s.362-275)

“Kötü insan doğru girmez yoluna

İyi insan hoş geçinir diline” (s.371-284)

“Irakta yitirsem yakında bulsam” (s.380-293)

“Siyah zülfü ak gerdana dizersin” (s.382-295)

“Ağır saltanatla konar göçerim” (s.384-297)

“Bizlere gelince naz üstüne naz
Ellere gelince cilvelenirsin” (s.408-321)

“Yakın iken irak ettin yolları” (s.410-323)

“Ağu oldu bildiğim şekerler” (s.433-346)

“Bir gün güler isem beş gün ağlarım” (s.434-347)

“Dünyada ettiğim gizli nesteler
Hak katında ayan olsa gerektir” (s.468-381)

“Zamanede doğru eğri söylerler” (s.482-395)

“Çok yaşayıp mihnet ile ölmeden
Az yaşayıp derman sürmek yeğ imiş” (s.496-409)

“Çok ağlattın beni güldür de yürü” (s.509-422)

SONUÇ

Türk halk şiirinin vücuda getirdiği eserlerle önemli bir şahsiyeti olan Karacaoğlan'ın şiirlerinin tetkiki neticesinde belli sonuçlar elde ettik. Bu sonuçları şu şekilde açmak mümkündür:

“Karacaoğlan'ın Şiirinde Edebî Sanatlar” konulu çalışmamızda ağırlıklı olarak on yedi sanata rastlanmıştır. Bu sanatlar; hüsn-i ta'lil, istiâre (açık ve kapalı), intak, irsâl-i mesel, istifham, mecaz, mübâlağa, nidâ, teşbih, teşbih-i belîğ, teşhis, telmih, tenasüp, tekrar, tezat, temennî şeklindedir. Bu sanatlarla ilgili bilgiler çalışmamızın içinde etraflı olarak verilmiştir. Ayrıca şâirin şiirlerinde edebî sanatlar konusunda dikkatimizi çeken bazı hadiseler vardır. Özellikle bazı sanatlar diğerlerinden daha fazla kullanılmıştır. Bu özellik Karacaoğlan'ın şiir tarzının bazı sanatlara daha elverişli olduğunu gösterir. Şâirin şiirlerinde çokça örneğine rastladığımız edebî sanatlar, istiâre, mecaz, istifham, nidâ, teşbih ve teşbih-i belîğ'dir. Tabiidir ki bu sanatların yoğun olarak kullanılmasının belli sebepleri vardır. Karacaoğlan'ın bir aşk şâiri olduğu düşünülürse, onda sevgiliye yapılan seslenmeleri, sorulan soruları, sevgiliyi güzel nesnelere benzetmeyi görmek çok doğaldır. Bu sebeple bu sanatların ağırlıklı olarak kullanılması onun şiirlerini farklı yapan bir özellik olarak karşımıza çıkar.

Karacaoğlan bir aşk ve tabiat şâiridir. Onun aşkı beşeri aşktır. Şiirlerindeki güzeller divan edebiyatındaki minyatür güzel tipine benzemez. Bu güzeller kanlı canlı, hareketli, günlük hayatta karşılaşılabileceğimiz gerçek güzellerdir. Gençliğinde çok maceralı ve uçarı bir hayat sürmüş olan Karacaoğlan, bir dalda durmamış, tek güzele bağlanmamıştır. Her gittiği diyarda yepyeni güzeller ardından koşmuştur. Hayatına giren güzelleri çok çeşitli benzetmelerle değişik kimliklere sokmuştur. Bunları ela gözleri ve güzel bakışlarıyla bazen bir ceylana, ispire, beyaz tenleriyle bir kuğuya, sunaya, çoğu zaman da yeşil başlı bir ördeğe ve turnaya benzetmiştir. Bu güzellerin yüzleri parlaklığı dolayısıyla aya benzer. Saçlarından bahsederken ise top zülûf, ibrişim, sırma tel, sünbül

gibi ibareler kullanır. Sevgilinin çeşitli uzuvlarını ise kiraz, ayva, turunç, nar ve şeftaliye benzetir. Güzeller, selvi gibi nazlı salınışlı, tülü maya yürüyüşlü, güvercin duruşlu ve keklilik sekişlidirler. Karacaoğlan, bu güzellerin karşısında kendi gönlünü de çoğu zaman yüksekte uçan, bazen enginlere inen şahine benzetir. Şâir, her zaman güzellerden umuduğunu bulamaz, vefasızlıklarla karşılaşır. Hem bakışlarıyla ona umut verirler, gönlüne ateş düşürürler, hem de ok kirpikleriyle ciğerini delerler, parçalarlar, gönlünü dermansız dertlere salarlar, kalbini kanla doldururlar.

Karacaoğlan şiirinde, duygularını karşısındakine belli edip, isteklerini dile getirirken çoğu zaman da soru sorma yoluna başvurmuştur. Sevdiğine, yakınındaki ağalara beylere veya dağ gibi bazı tabiat parçalarına sorular sormuş, merakını gidermeye çalışırken söylemek istediklerini de direkt değil de bu şekilde değişik bir yolla söylemiştir.

Ey, hey, bre gibi seslenişleri bazen ağalara beylere, bazen sevdiğine bazen de dağlara yapmış ve söyleyeceklerine bu şekilde dikkat çekmeyi uygun görmüştür.

Karacaoğlan'ın şiirindeki edebî sanatlar, şiirle o kadar bütünleşmiştir ki adeta sanat olma hüviyetinin dışına çıkmıştır. Bu sanatlar Karacaoğlan'ın şiirlerini süslü ve ağdalı bir görünüme sokmamış, duru ve halk zevkine uygun sade şiirlerini kuruluktan kurtarmış, bir canlılık ve renk katmıştır.

Bu özelliklerden yola çıkarak onun neden döneminin uç şahsiyetleri arasında olduğunu ve neden Karacaoğlan mahlasını kullanan bir çok kişi tarafından taklit edildiğini anlamak pek de zor değildir.

KAYNAKLAR

- Bilgegil, M. Kaya, (1980): *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*, İstanbul: Enderun Kitabevi.
- Cunbur, Müjgan, (1973): *Karacaoğlan*, İstanbul: Başbakanlık Kültür Müsteşarlığı Kültür Yay.
- Gözler, H. Fethi, (1980): *Türkçe ve Edebiyat Bilgileri Kaynak Kitabı*, Ankara: Çağrı Yay.
- Kabaklı, Ahmet, (1985): *Türk Edebiyatı Tarihi*, İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yay., Büyük Eserler Dizisi.
- Karacaoğlan Yaşamı-Sanatı-Yapıtları*, (1997): İstanbul: Engin Yayıncılık.
- Köprülü, Prof. Dr. M. Fuat, (1962): *Türk Şazâirleri*, Ankara: Milli Kültür Yay., Türk Dili ve Edebiyatı Serisi.
- Soysal, M. Orhan, (1987): *Edebî Sanatlar ve Tanınması*, İstanbul: Alemdar Matbaası.
- Üzgör, Tahir, (1983): *Edebiyat Bilgileri*, İstanbul: Veli Yay.